

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Ühiskonna ja infoprotsesside analüüsi õppekava

Katariina Mäll
MAGISTRITÖÖ

Eesti mittetulundusühingute profiil ja selle muutus 5 aasta jooksul

Juhendaja: empiirilise sotsioloogia professor Kairi Kasearu, PhD

Tartu 2025

SISUKORD

Sissejuhatus	4
Töös kasutatavad mõisted.....	6
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE	8
1.1. Mittetulundusühendused	8
1.2. Ülevaade mittetulundusühingute olemusest.....	9
1.3. Mittetulundusühingute roll ühiskonnas	11
1.4. Teoreetilised käsitlused mittetulundusühingute üleselt sotsioloogias ja majandusteaduses	12
1.4.1. Avalike hüvede teooria.....	13
1.4.2. Valitsuse ja turu ebaõnnestumise teooria	13
1.4.3. Heaoluriigi teooria.....	14
1.4.5. Sotsiaalse päritolu teooria	16
1.5. Mittetulundussektori kasvu mõõtmise viisid.....	17
1.6. Eesti mittetulundussektori olukord ja varasemad uuringud	19
1.6.1. Eesti vabaühenduste kaardistused	19
1.6.2. Mittetulundusühingute õiguslik regulatsioon Eestis	22
1.6.2.1. Mittetulundusühingute tegevusalade määramise kord.....	23
1.6.2.2. Mittetulundusühingute majandusaasta aruannete täitmise kord	23
1.6.3. Eesti tegutsevate vabaühenduste katusorganisatsioon ja tugistruktuurid.....	24
2. PROBLEEMISEADE	25
3. MEETOD	27
3.1. Avaandmed.....	27
3.2. Eestis kättesaadavad avaandmed	28
3.3. Andmete, valimi ja metoodika kirjeldus.....	28
3.4. Äriregistri avaandmebaas	29
3.5. Andmete puhastamine ja korrastamine.....	29

3.6. Andmekvaliteedi analüüs	30
3.7. Analüüsiskeem.....	30
3.7.1. Tunnused ja andmete töötlemine	32
4. TULEMUSED	35
4.1. Kirjeldav statistika mittetulundusühingutest ja sihtasutustest laiemalt	35
4.1.1. Mittetulundusühingute vanus	37
4.1.2. Mittetulundusühingute tegevusalade jaotus.....	39
4.1.3. Mittetulundusühingute regionaalne jaotus	42
4.1.4. Mittetulundusühingute töötajate arv	43
4.1.5. Mittetulundusühingute tulude ja varade osakaal.....	44
4.2. Hierarhiline klasteranalüüs	46
4.2.1. MTÜ-de klasteranalüüs Wardi meetodil.....	47
4.2.2. MTÜ-de klasteranalüüs 2019. aasta andmete põhjal	48
4.2.3. MTÜ-de klasteranalüüs 2023. aasta andmete põhjal	50
5. ARUTELU	54
5.1. Eestis tegutsevate mittetulundusühingute arv, tegevus- ja finantsnäitajad viie aasta võrdlused	54
5.2. Eesti mittetulundusühingute profiil tuginedes Äriregistri avaandmetele	56
6. KOKKUVÕTE	60
SUMMARY	62
LISA 1.	64
LISA 2.	67
KASUTATUD ALLIKAD.....	74

Sissejuhatus

Mittetulundusühingutel on meie ühiskonnas oluline roll, kuna nad pakuvad olulisi teenuseid mitmes valdkonnas – näiteks tervishoius, hoolekandes, hariduses, kultuuris, looduskaitstes ja rahvusvähemuste toetamises. Mittetulundusühingud moodustavad suure osa kodanikuühiskonnast, mis on sõltumatu avalikust võimust ning tulu toovast äri sektorist. Kodanikuühiskonnas ehk mittetulundussektoris tegutsevad mittetulundusühingud valdavalt kasumit tootmata ning tegutsevad eesmärgiga väljendada oma põhimõtteid, väärtusi ja huve. (Hea Kodani, 2025; Weisbrod, 1988). Täpsemalt on kodanikuühendus ehk vabaühendus üksikisikute või rühmade asutatud organisatsioon, mis tegutseb mittetulunduslikel eesmärkidel. Nendeks juriidilisteks ühendusteks on valdavalt seltsingud, mittetulundusühingud (edaspidi MTÜ) ja sihtasutused (edaspidi SA). (Lagerpetz 2007:9; Mittetulundusühingute seadus § 1, 1996). Need organisatsioonid on olulised sotsiaalse kapitali seisukohast, kuna pakuvad ühiskonnale kultuurilisi (erinevad huviringid, nt laulukoor), vaimseid (Eesti kontekstis nt Peaasi, juriidilise nimega Peaasjad MTÜ), poliitilisi väärtusi ja väljendavad erinevaid huvigruppe (sotsiaalsed liikumised, eeskoste ühendused, spordiorganisatsioonid). (Weisbrod, 1988, James ja Rose-Ackerman, 1986). Eestis on viimaste aastakümnete jooksul mittetulundusühingute arv märkimisväärselt kasvanud, samuti on laienenud nende tegevusvaldkonnad ja suurenenud ühiskondlik mõju.

Mittetulundusühinguid on uurinud nii majandus- kui ka sotsiaalteadlased ning teoreetiline raamistik MTÜ-de olemusest ja olulisusest on tugev. Varasemad uuringud Eesti mittetulundussektori kohta on keskendunud peamiselt organisatsioonide üldistele arengutrendidele, õiguslikele küsimustele ning rollile avalikus ja erasektoris. Vähem on tähelepanu pööratud mittetulundusühingute sisemisele struktuurile ja profiilide mitmekesisusele, eriti Äriregistri majanduslike ja demograafiliste tunnuste kaudu vaadelduna. Seetõttu on oluline analüüsida põhjalikult, milliseid majanduslikke profiile Eesti MTÜ-d moodustavad ning kuidas need profiilid on aja jooksul muutunud.

Magistritöö koosneb viiest peatükist. Teoreetilises ülevaates käsitletakse mittetulundusühingute olemust, rolli ühiskonnas kui ka teooriaid, mis põhjendavad, miks on need ühingud loodud. Lisaks tuuakse välja Eesti olukord ja varasemalt tehtud uuringud. Eesti mittetulundusühingute profiili ja selle viie aasta muutuse kaardistuse eesmärk on selgitada välja, kui võrd palju saab kasuta kättesaadavaid avaandmeid, et mõista mittetulundusühingute arvu, tegevus- ja finantsnäitajaid ning MTÜ-de profiili Eesti majanduses. Kirjanduse ülevaatele tuginedes sõnastab töö autor uurimisprobleemi ja püstitab kaks uurimisküsimust:

- 1) Kuidas on viimase viie aasta jooksul muutunud Eestis tegutsevate mittetulundusühingute arv, tegevus- ja finantsnäitajad tuginedes Äriregistri avaandmetele?
- 2) Milline on Eesti mittetulundusühingute profiil tuginedes Äriregistri avaandmetele?

Esimene uurimisküsimus keskendub mittetulundusühingute üldistele trendidele, kasutades kirjeldavat statistikat ning sagedusjaotusi ning teine uurimisküsimus keskendub rühmade leidmisele finantsnäitajate, vanuse ja töötajate arvu alusel hierarhilise klasteranalüüsi abil. Metoodika peatükis kirjeldatakse põhjalikult töös kasutatavaid andmeid, andmete töötlemist ja analüüsimeetodeid. Empiirilises osas esitatakse kirjeldav analüüs MTÜ-de trendidest viie aasta lõikes ning klasteranalüüs. Arutelu osas tõlgendatakse tulemusi sidudes neid teoreetiliste käsitluste ja varasemate uuringutega. Viimaks tehakse kokkuvõtte ning antakse soovitusi edasisteks uuringuteks.

Magistritöö tulemused aitavad paremini mõista Eesti mittetulundussektori üht osa ehk mittetulundusühinguid.

Töös kasutatavad mõisted

Tabel 1. Magistritöös kasutatavate mõistete selgitused.

MÕISTE	SELGITUS
Mittetulundusühendus	Üldnimetus organisatsioonide kogumile, mis hõlmab mittetulundusühinguid, sihtasutusi ja seltsinguid. Inglisekeelse termini <i>non-profit organisation</i> (NPO) sõnasõnaline vaste.
Mittetulundusühing (MTÜ)	Organisatsioon, mis ei taotle ega jaota kasumit ja on registreeritud vastavalt mittetulundusühingute seadusele (1996). MTÜ-l on liikmed. Eestis saavad liikmeks olla nii juriidilised kui ka füüsilised isikud.
Sihtasutus (SA)	SA on moodustatud vara haldamiseks ja/või kasutamiseks asutamisel määratud mitteärilisel otstarbel ja registreeritud vastavalt sihtasutuste seadusele. Mitmed SA-d teostavad oma eesmärgi nende jaoks samal ajal vahendeid kogudes. Erinevalt mittetulundusühingust ei ole SA-l liikmeid. SA-de kaudu toimub tihtipeale ka mittetulundussektori teiste organisatsioonide töö rahastamine (nt. Avatud Eesti Fond, Eesti Rahvuskultuuri Fond). Riiklikud SA-d on tavaliselt loodud selleks, et rahade jaotamine mingis tegevusvaldkonnas teha sujuvamaks ja ministriumidest vähem sõltuvaks; nende puhul on tegemist riigi käepikendustega.
Seltsing	Registreerimata mittetulundusühendus. Seltsing ei ole iseseisev juriidiline isik, vaid põhineb osalevate juriidiliste ja/või füüsiliste isikute omavahelisele (suulisele või kirjalikule) kokkuleppele (nt. laulukoorid, rahvatantsuringid). Seltsinguid ei registreerita ja nende arv pole teada.
Vabatahtlik ühendus	Vabatahtlikuks ühenduseks võib nimetada mittetulundusühinguid ja seltsinguid, ühendus kuna nende liikmed on liikmed vabatahtlikult. Inglise keeles kasutatakse terminit <i>voluntary association</i> .
Vabaühendus	Vabaühendus on mittetulundusühendus, mille tegevus ja juhtimine on avalikust võimust ja äriettevõtetest sõltumatud. Vabaühenduste hulka kuuluvad seltsingud, mittetulundusühingud, sihtasutused ja nende

	katusorganisatsioonid juhul, kui nad pole asutatud avaliku võimu või äriettevõtte poolt selleks, et täita nende poolt määratletud ülesannet.
Annetus	Kingitus (rahaline või muu), millega ei kaasne kohustusi.
Avalik võim ehk avalik sektor	Riik, kohalikud omavalitsused, avalik-õiguslikud asutused, nende organid.
Erasektor	Sisaldab üksikisikute ja organisatsioonide nii tulunduslikku (ehk ärilist) kui ka mittetulunduslikku tegevust, aga mitte avalikku võimu (riigi ja kohaliku omavalitsuse ning avalik-õiguslikke) institutsioone. Ka riigi ja kohalike omavalitsuste omandis olevad ettevõtted ja sihtasutused kuuluvad juriidiliselt erasektorisse.
Ärisektor	Organisatsioonid, mis on asutatud majandusliku kasu saamise eesmärgil (peamiselt äriettevõtted). Erinevus kolmandast sektorist seisneb selles, et omanikud võivad tulu saada ja seda omavahel jaotada.
Kodanikuühiskond	Riigist ja ärielust suhteliselt sõltumatu ühiskonnaosa, kus üksikisikud ja rühmad teevad koostööd selleks, et edendada oma huve ja väärtusi. Teisisõnu kutsutakse seda kolmandaks sektoriks.
Kolmas sektor	Kolmas sektor ei kuulu avaliku võimu ega ka kasumit taotleva ärisektori alla. See sisaldab mittetulundusühinguid. Tegemist on samatähenduslike sõnadega - mittetulundussektor ja kodanikuühiskond. Inglise keeles tuntud kui <i>third sector</i> .
Mittetulundussektor	Sisaldab mittetulundusühendusi (mittetulundusühinguid, sihtasutusi ja seltsinguid). Laiemalt võttes kuuluvad sellesse kõik kasumit mittetaotlevad organisatsioonid, Eestis kõik organisatsioonid, mis on asutatud ja kantud mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse mittetulundusühingute seaduse, sihtasutuste seaduse, kirikute ja koguduste seaduse, erakonnaseaduse, ametiühingute seaduse ning korteriühistuseaduse alusel.

Allikas: Lagerspetz, M (2007); Mittetulundusühingute seadus (1996).

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

1.1. Mittetulundusühendused

Mittetulundusühendused on kõikjal meie ümber, nad võivad olla ärilise suunitlusega või riigi tekitatud ühendused ja laiemalt on nad tuntud kui kolmanda sektori organisatsioonid. Valdavalt on inimestel kokkupuude nende mittetulundusühingutega, millele nad annetavad (loomade varjupaikadele, muuseumidele, jt abifondidele) ning nende organisatsioonidega, kus nad töötavad või teevad vabatahtlikku tööd (st töö, mida tehakse vabast tahtest ja ilma tasu saamata) (Weisbrod, 1988).

Vabaühenduste ehk mittetulundusühenduste ajalugu ulatub keskaega, kui tekkisid gildid, vennaskonnad ja muud ühingud keskaja kogukonna arendamise eesmärkidel (Richardson, 2008). Tänapäevases mõistes tekkisid esimesed vabaühendused kodanikuühiskonna võimsama arenguga 19. ja 20. sajandil. Sellel perioodil asutati näiteks Punane Rist (International Committee of the Red Cross, 2025) ja *United Nations International Children's Emergency Fund* (edaspidi Unicef) (Unicef, 2025).¹ Euroopa Liidus on 3,8 miljonit ühendust, millest ligi 90% moodustavad mittetulundusühingud (European Commission, 2023). Euroopas tegutsevad vabaühendused on erineva suurusega, neil on erinevad eesmärgid ja ülesehitus (EURES, 2017). Eestis hakati vabaühendusi ehk mittetulundusühendusi looma iseseisvumis- ja taasiseseisvumisperioodil (Lagerpetz ja Rikmann, 2008; Vabaühenduste Liit, 2025). 2025. aasta aprillikuu seisuga on Äriregistri (2025) andmetel Eestisse registreeritud 23 589 mittetulundusühingut ja sihtasutust. Lisaks laialt tuntud Punasele Ristile, on Eesti kõige silmapaistvamad vabaühendused näiteks MTÜ Lastekaitse Liit, Varjupaikade MTÜ, Eesti Seksuaaltervise Liit, MTÜ Oma Tuba (Feministeerium) ja MTÜ Eesti Pagulasabi (Palmiste ja Kuus, 2017).

¹ Punane Rist on humanitaarorganisatsioon, mis toetab puudustkannatavaid inimesi, aitab katastroofi ja kriisi ajal ning õpetab esmaabi (Eesti Punane Rist, 2025; International Committee of the Red Cross, 2025). Unicef on rahvusvaheline organisatsioon, mille eesmärk on kaitsta laste õigusi ning paranda laste eluolu üle maailma (Unicef, 2025).

1.2. Ülevaade mittetulundusühingute olemusest

Mõistel mittetulundusühing (*nonprofit*) võib olla mitu tähendust ja tegutsemisviisi. Inglise keeles on vabaühendused või kodanikuühendused tuntud kui *non-governmental organisations* (NGO), *nonprofit organisations* (NPO) või *social good organisations* (SGO). Weisbrod (1988) sõnul tähendab mittetulundusorganisatsioon seda, et organisatsioon ei tohi seaduslikult maksta oma kasumit omanikele ega üldse kellelegi, kes on organisatsiooniga seotud. Siiski on selle piirangu kõrval sätestatud erinevaid maksusoodustusi ja toetusi, mis mõjutavad mittetulundusühingu toimimist (Weisbrod, 1988). Kodanikuühendus ehk vabaühendus on üksikisikute või rühmade asutatud organisatsioon, mis tegutseb mittetulunduslikel eesmärkidel (Lagerpetz 2007:9; Mittetulundusühingute seadus § 1, 1996). Seega vabaühendused liigituvad kasumitaotluseta ühingute sekka. Sageli on vabaühendused valitsusvälised ja ärilise taotluseta organisatsioonid, mis tegutsevad mittetulundusühinguna sõltumatult riikide valitsustest või äriettevõtetest (Lagerpets 2007:18; EURES, 2017, Weisbrod, 1988, James ja Rose-Ackerman, 1986). Mittetulundusühendustel on oma tegevuse rahastamiseks erinevaid võimalusi, näiteks võivad nad kehtestada liikmemaksu, teenida omatulu, taotleda toetusi, koguda annetusi ning küsida sponsorlust (MTÜ Abi, 2025). Seega erineb mittetulundusühenduste rahastamisskeem tavalistest äriettevõtetest (Pennerstorfer ja Rutherford, 2018). Mittetulundusühingute seadus (1996) § 1 lõik 1 ütleb, et: „mittetulundusühing on isikute vabatahtlik ühendus, mille eesmärgiks või põhitegevuseks ei või olla majandustegevuse kaudu tulu saamine“ ja § 1 lõik 2 sätestab: „mittetulundusühingu tulu võib kasutada üksnes põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks. Mittetulundusühing ei või jaotada kasumit oma liikmete vahel.“ Seega on mittetulundusühingud loodud eesmärgiga mitte teenida kasumit ning nende ühingute tulusid ei jaotata liikmete ega ühingu juhtkonna vahel (Mittetulundusühingute seadus, 1996; Weisbrod, 1988, James ja Rose-Ackerman, 1986; DiMaggio ja Anheimer, 1990).

Käesolevas töös kasutatakse mittetulundusühingu puhul sünonüümina vabaühendust ja mittetulundussektori puhul mõeldakse valdavalt mittetulundusühinguid. Eestis on mittetulundusühingute seadus, mis defineerib kõne all oleva juriidilise vormi, seega antud töös vastab mõiste sõna-sõnalt seaduses mõeldule. Vabaühenduse mõistet kasutatakse Eesti kontekstis laiemalt, valdavalt hõlmab see mõiste ka teisi tegevusvorme, nagu MTÜ-sid, SA-sid ja muid seltsinguid. Käesolevas töös mõeldakse vaid mittetulundusühinguid vabaühenduste all. Mittetulundussektor hõlmab laiemalt kõiki eelnimetatud organisatsioone, kuid töös käsitletakse vaid ühe osa vaadet ehk MTÜ-sid.

Üheksakümnendatel loodi esialgne riikidevaheline andmebaas mittetulundussektori uurimiseks (*Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*), mis aitas mõista, millised tegurid soodustavad sektori kasvu ja arengut erinevates riikides. Mittetulundussektorisse kuuluvaid ühinguid iseloomustavad järgnevad struktuurilised või operatiivsed tunnused:

- Organisatsioonid, mis on mõningal määral institutsionaliseeritud;
- Eraõiguslikud, mis toimivad valitsusest eraldiseisvana; Lagerpetz (2007:18) sõnul kuuluvad kõne all olevasse ühendusse seltsingud, mittetulundusühingud, sihtasutused ja nende katusorganisatsioonid juhul, kui nad ei täida avaliku võimu või äriettevõtte poolt määratletud ülesannet.
- Mittetulundusühingud, ehk ühingud, mis ei tooda tulu loojatele/ juhtkonnale;
- Iseseisvad, st saavad ise varustada ja kontrollida oma tegevust;
- Vabatahtlikkus, nendes organisatsioonides on valdavalt rohkem vabatahtlikku tegevust. (Salmon ja Anheimer, 1998).

Salmon ja Anheimer (1998) mittetulundussektorisse kuuluvate ühingute käsitlus ühtib eeltoodud autorite käsitlustega (Lagerpetz, 2007, Weisbrod, 1988, James ja Rose-Ackerman, 1986) ning Eesti vabariigi mittetulundusühingute seadusega (Mittetulundusühingute seadus, 1996).

Mittetulundusühingud tegutsevad erinevates valdkondades, näiteks kirikud ja usulised organisatsioonid, heategevusühingud, haridus- ja spordiorganisatsioonid, huvihariduse organisatsioonid, poliitilised organisatsioonid, vabatahtlikud ühendused, ametiühingud, erialaliidud, teadusasutused ning muuseumid (Cornell Law School, 2025; Salmon ja Anheimer, 1998). Näiteks liigituvad osad MTÜ-d sotsiaalsete ettevõtete alla, mille eesmärk on sotsiaalne heaolu ning nad teenivad eesmärgi nimel tulu, nendeks on erinevad heategevusorganisatsioonid nagu kirikud ja heategevusfondid (Okoye, 2023).

Eelmise sajandi lõpul oli teave mittetulundussektorite kohta kesine, näiteks oli enamikes riikides puudu elementaarne info sektori ulatuse, struktuuri ja koosseisu kohta (Salmon ja Anheimer, 1998). Toona nentisid Salmon ja Anheimer (1998), et mittetulundusühingute olemuse kohta on loodud mitmeid teooriaid, kuid andmete vähesuse tõttu ei ole neid olnud võimalik testida empiirilisel. Tänapäevaks on mittetulundussektori kohta teabe kättesaadavus ja teoreetiline raamistik oluliselt paranenud. Näiteks Maier jt (2024) on loonud teoreetiliste lähenemiste ülevaate, et lihtsustada empiirilistele uurimistöodele raamistiku loomist ja nende

läbiviimist. Samas Pennerstorfer ja Rutherfordi (2018) hinnangul pole globaalselt mittetulundussektori andmete kogumine paranenud ega ühtlustunud.

1.3. Mittetulundusühingute roll ühiskonnas

Mittetulundusühingutel on oluline roll ühiskonnas, nad osutavad erinevaid teenuseid, kaitsevad huvisid, soodustavad integratsiooni ja arendavad kultuuri. Mittetulundussektoris saab eristada kolme erinevat huvide komplekti, mis on seotud sektori organisatsioonide funktsionaalsete omadustega. Esiteks on mittetulundusühingute ülesanne toota ühiskonnale avalikke ehk kollektiivseid hüvesid (Weisbrod, 1988); teiseks erinevad nad avaliku- ja äri sektorist teenuste ja kaupade tõhususe ja tulemuslikkuse poolest ning kolmandaks loovad mittetulundusühingud positiivset mõju ühiskonnale (Morris, 2000). Näiteks äri sektori teenused ja kaubad on seetõttu tulemuslikumad, kuna nad alluvad turumehhanismidele ja konkurentsile, ettevõtete edu mõõdetakse finantstulemustega (Porter ja Advantage, 1998), aga mittetulundusühingute puhul pole tulu teenimine eesmärgiks ja seega nende otsene mõju pole mõõdetav ja võrreldav äri sektoriga. Avaliku sektori tõhusust mõõdetakse mõju-uuringutega. Positiivse mõju olemust käsitleb Putnam (1993, 1995) kodanikuühiskonda ja sotsiaalse kapitali puudutavates artiklites, kus väidab, et kolmanda sektori organisatsioonidel on oluline roll sotsiaalse kapitali edendamisel. Mittetulundussektor edendab sotsiaalset kapitali, kuna tal on sotsiaalse organisatsiooni tunnused (usaldus, väärtused, normid ja võrgustikud), ning see parandab ühiskonna tõhusust ja soodustab majanduskasvu (Putnam, 1993, 1995; Morris, 2000). Lisaks hinnatakse MTÜ-sid selle poolest, et need aitavad muuta ühiskonda mitmekesisemaks ja innovaatilisemaks ning toetavad mitmesuguste arvamuste, huvide ja väärtuste olemasolu ning kooseksisteerimist ühiskonnas. Selle kaudu luuakse mõjuvõrgustikke, mis asuvad väljaspool riiklikku võimuaparaati ja annavad võimaluse teha ennast kuuldavaks üksikisikutele või marginaliseeritud rühmadel (vähemused, vaesemad kogukonnad, haavatavad grupid). Seega loovad MTÜ-d keskkonna, kus isikud saavad esindada oma huve ja osaleda ühiskondlikus elus mesotasandil (st organisatsioonide ja institutsioonide tasandil) (DiMaggio ja Anheimeri, 1990). Maier jt (2024) on seostanud mittetulundussektori vajalikkust Talcott Parsoni struktuurfunktsionalismi perspektiivi kaudu, kus keskmeks on idee, et ühiskonna terviklikuks toimimiseks on vaja ühiskonna allsüsteemidel täita konkreetseid nõudeid: kohandumine (sotsiaalse keskkonnaga), eesmärkide saavutamine (kollektiivsete eesmärkide seadmine ja nende poole püüdlemine), integratsioon (ühiskonna väärtuste ja normide kooskõla) ning

väärtuste ja normide säilitamine aja jooksul. Teisalt Maier jt (2024) väidavad, et ühiskond on muutunud palju keerukamaks, sisaldades rohkem väärtuste heterogeensust ja vähem üksmeelt ühiste eesmärkide osas, seega on ka mittetulundussektori roll ühiskonna toetamisel muutunud olulisemaks.

1.4. Teoreetilised käsitlused mittetulundusühingute üleselt sotsioloogias ja majandusteaduses

Majandus- ja sotsiaalteadlased on käsitlenud väga põhjalikult mittetulundusühingute (*nonprofit*) üldist ülesehitust ja vajalikkust ühiskonnale. James ja Rose-Ackerman (1986) kirjutasid raamatu „The Nonprofit Enterprises in Market Economics“, kus käsitlevad varasemaid uuringuid mittetulundussektorist, nende loomisest, käitumismudelitest ning võrdlevad neid teiste äri liikidega. Nende hinnangul võib mittetulundusühingute majandusanalüüs pakkuda teadmisi neile, kes uurivad vabatahtlikku ehk kolmandat sektorit, kui ka neile, keda huvitab traditsiooniline turumajandus (James ja Rose-Ackerman, 1986). Nad rõhutasid, et mittetulundusvormid eksisteerisid juba enne tänapäevaseid korporatsioone ja kasumiorganisatsioone. James ja Rose-Ackerman (1986) sõnul viitab see MTÜ-de püsivusele üle sajandite ja erinevate ühiskondade. 1990. aastal avaldati DiMaggio ja Anheier artikkel sotsioloogilisest vaatest vabaühendustele (ingl.k. *nonprofit organizations*) ja nende sektoritele. Artikkel vastab kolmele küsimusele – miks ja kus on vabaühendused ning millist erinevust vabaühendused loovad? Artiklis keskenduti sotsioloogilise ülevaate loomisele mittetulundusühingutest erinevates tööstusharudes ja ühiskondades. Nad lähtusid ülevaate koostamisel valikuliselt erialakirjandusest, näiteks tervise, kunsti, sotsiaalteenuste, vabatahtlike ühenduste, ühiskondlike organisatsioonide, kirikute jms teemal. DiMaggio ja Anheimer (1990) väitsid, et sotsioloogid on üsna vähe arendanud välja süstemaatilisi lähenemisviise mittetulundusühingute uurimiseks, samas tõid nad välja, et sotsioloogid on peamiselt keskendunud konkreetsetele tööstusharudele, kus on silmapaistvamad mittetulundusühingud. (DiMaggio ja Anheimeri, 1990).

Mittetulundusühingute tekkimist selgitatakse erinevate majandusteooriatega nagu valitsuse ja turu puudulikkuse teooria (*government failure/market failure theory*), lepingu ebaõnnestumise teooria (*contract failure theory*), heaoluriigi teooria (*welfare state theory*), vastastikuse sõltuvuse teooria ja sotsiaalse päritolu teooria (*interdependence theory and social origins*

theory) (Salmon ja Anheier, 1998; Kingma, 1997; Lecy ja Van Slyke, 2012; Hansmann, 1987; Bartosova ja Podhorska, 2021).

1.4.1. Avalike hüvede teooria

Avalike hüvede teooria (*theory of public goods*) raames rahuldavad mittetulundusühingud avaliku hüvede nõudlust, mida riik ei suuda täita. Selles teoorias on üheks hüpoteesiks see, et mida rohkem on heterogeenseid kogukondi riigis, kus kodanikel on erinevad avaliku hüvede eelistused, seda rohkem on mittetulundusorganisatsioonid, mis toodavad rohkem avalikke hüvesid (Kingma, 1997). Weisbrod (1986, 1977, viidatud Hansmann 1987 kaudu) sõnul on avalike hüvede teooria järgi on mittetulundusorganisatsioonid need, kes toodavad erasektoris avalikke hüvesid. Weisbrodi lähenemise järgi toodavad mittetulundusühingud tooteid/teenuseid, mida iseloomustab avaliku hüve olemasolu. Eesti mõistes tegutseb nii näiteks MTÜ Eesti Vähiliit (Hansmann (1987) tõi välja *the National Cancer Society*), kes kogub toetusi, et rahastada meditsiinivaldkonda. Samas on ka selliseid ühingu, mis tegutsevad kaudselt avalike hüvede raamistikus – need ettevõtted, kes on loonud end mittetulundusühinguna, aga on äri sektori suunitlusega. Nendeks on näiteks mittetulundusühingu nime all toimivad eelkoolid, hooldekodud, arstiabi, lastehoiu ja muud vabaaja/ meelelahutuse valdkonna ühendused (Hansmann, 1987). Weisbrod (1988) määratleb mittetulundusühingute poolt toodetud avalikke hüvesid „kollektiivsuse indeksi“ (*collectiveness index/ the "publicness" index*) kaudu, mis näitab, kui suur osa organisatsiooni sissetulekust tuleb annetustest, kingitustest ja toetustest. Näiteks on indeks nendes riikides kõrgem, kus mittetulundussektoris toodetakse rohkem avalikke hüvesid ja mis sõltuvad rohkem annetustest (Kingma, 1997; Hansmann, 1987).

1.4.2. Valitsuse ja turu ebaõnnestumise teooria

Valitsuse ja turu ebaõnnestumise teooria (*government failure/market failure theory*) on mittetulundusühingute valdkonnas üheks domineerivamaks teoreetiliseks käsitluseks (Salmon ja Anheimer, 1998; Hansmann, 1987; Lecy ja Van Slyke, 2012, 2013). Lecy ja Van Slyke (2012, 2013) märgivad, et valitsuse ebaõnnestumise teooria on arenenud välja avaliku hüvede teooriast majandusteaduses, mis tegeleb kollektiivse tegutsemise probleemidega avalike hüvede pakkumisel. Salmon ja Anheimer (1998) sõnul on teooria lähtepunktiks see, et turul on oluline piirang pakkuda piisavas koguses hüvesid, mis on kõigile kättesaadavad, olenemata sellest, kas nad nende eest maksavad või mitte. Sarnaselt kirjeldavad ka Lecy ja Van Slyke (2012, 2013) seda teooriat ja rõhutavad, et valitsuse ebaõnnestumise teooria idee seisneb selles,

et kui valitsus pakub avalikke hüvesid (nt haridus ja tervishoid), siis ta valib kõige üldisemad programmid, millel on kõige laiem haare. Avalik sektor pakub vaid neid hüvesid, mis on keskmisele inimesele sobilik (Salmon ja Anheimer, 1998; Lecy ja Van Slyke, 2012). Seetõttu püsib nõudlus ka teistsuguste avalikke hüvede järele. Tavaliselt on selline nn „valitsuse ebaõnnestumine“ tõenäolisem heterogeensema elanikkonna puhul. Sellistel juhtudel pöörduvad inimesed avalike hüvede saamiseks mittetulundusühingute poole, mida riik ega turg ei suuda tagada. Kokkuvõttes keskendub turutõrgete ja valitsuse ebaõnnestumise teooria rahuldamata nõudlusele avalike hüvede järele, mis pole riigis kättesaadavad. (Salmon ja Anheimer, 1998; Hansmann, 1987; Lecy ja Van Slyke, 2012, 2013). Salmon ja Anheimer (1998) artiklist selgus, et suurema heterogeensusega riikides, näiteks Ameerika ühendriikides ja Suurbritannias, on suurem mittetulundussektor ja suurem sõltuvus erarahastusest.

1.4.3. Heaoluriigi teooria

Heaoluriigi teooria (*welfare state theory*) keskendub küsimusele, miks riik laiendab oma sotsiaalteenuseid ja kuidas see mõjutab mittetulundussektori rolli. Teooria põhineb eeldusel, et majandusarengu käigus suureneb vajadus riiklikku sotsiaalhoolduse järele, kuna traditsioonilised sotsiaalsed institutsioonid, näiteks kirik, ei suuda enam rahuldada ühiskonna vajadusi. Ning näiteks traditsioonilised sotsiaalsed institutsioonid ei suuda pakkuda teenuseid majanduslikult kõrvalejäänud isikutele, nagu lapsed, vanaemad inimesed või puuetega inimesed, seega see jääb riigi teha. Heaoluriigi teooria tõstatab sellise mõtte, et mida kõrgem on majandusarengu tase, seda ulatuslikumalt on riigi poolne teenuste osutamine (näiteks sotsiaalhoolekande teenuste) ja seda väiksem on mittetulundussektori osakaal. (Salmon ja Anheimer, 1998). Samas Salmoni ja Anheimeri (1998) artiklist selgus, et riikide majandusliku arengu taseme ja mittetulundussektori suuruse vahel ei olnud negatiivset seost. Heaoluriigi teooria kui ka valitsuse ja turu ebaõnnestumise teooria on riigi heterogeensuse ja pakkumise teooria aluseks ning eeldavad seda, et riigi ja mittetulundussektori suhe on peamiselt konkureeriv ja konfliktne.

Viimastel aastatel on globaalne heaoluriigi mudel muutumas ning see on seotud majanduspoliitikast tuntud neoliberalismi (st turuvabadust ja minimaalset valitsuse sekkumist) tõusuga ja riigi rolli ümberkujundamisega sotsiaalteenuste pakkumisel. Traditsiooniliselt on heaoluriikide ülesandeks olnud sotsiaalteenuste pakkumine, kuid nüüd on toimunud suundumus, kus riik delegeerib neid ülesandeid mittetulundusühingutele (MTÜ-d) ja eraettevõtetele. See muudatus on osaliselt tingitud majanduslikest kitsendustest (soov

vähendada kulusid, suurendada efektiivsust), kuid samas on see ka osa laiemast poliitilisest ja ideoloogilisest muutusest. (Ornellas jt, 2020; Iqbal jt, 2023).

1.4.4. Vastastikuse sõltuvuse teooria

Vastastikuse sõltuvuse teooria (*interdependence theory*) selgitab seda, kuidas mittetulundussektor ja riik omavahel koostööd teevad ning kui sõltuvad nad üksteisest on. Selles teoorias tuuakse välja, et mittetulundusühingud võivad olla valdkonnas sageli enne kui riik reageerib. Seega on neil ühingutel valdkonnast täpsem teave, toimiv struktuur ja laialdased kogemused, mis võivad toetada riigi valitsust. (Salmon ja Anheimer, 1998). Lecy ja Van Slyke (2012, 2013) sõnul võib nõudluse heterogeensus soodustada eraannetusi ühingutele, kuid on küsitav, kas see sellisest toetusest piisab mittetulundusühingute toimimiseks. Seega Salmon ja Anheimer (1998) märgivad, et mittetulundusühingud sageli mobiliseerivad poliitilise toetuse, mis on vajalik valitsuse kaasamiseks ja seda toetust saab kasutada mittetulundusühingute rolli tugevdamisel valdkondades, kus on vaja riigi osalemist. Näiteks on avalik sektori ja valitsus sageli valmis rahastama erinevaid tegevusi, mis toovad ühiskonnale erineval moel kasu ning seega on mittetulundusühingud elujõulisemad kui ka püsivamad (Lecy ja Van Slyke, 2012, 2013). Valdavalt on vabaühendused ka riskialtimate võrreldes eraettevõtetega, seega nad on head partnerid avalikule sektorile (Solana, 2014). Mittetulundussektoris kohtab sarnaselt turutõrgete teooriale ja valitsuse ebaõnnestumise teooriale nii-öelda „vabatahtlikku ebaõnnestumist“ (*voluntary failure*) või „heategevuslikku ebapiisavust“ (*philanthropic insufficiency*). See tähendab seda, et vabatahtliku sektoril on loomupärased piirangud. Näiteks on vabatahtlikel organisatsioonidel raskusi ressursside loomisel, oma tegevuse laiendamisel ning iseseisvuse edendamisel (Salmon ja Anheimer, 1998). Lisaks võivad valitsusasutused loota mittetulundusühingutele, kuna soovivad, kas optimeerida oma kulusid, parandada teenuste/toodete kvaliteeti, asjatundlikkuse loomist või suurendada kodanike ja teenuste kasutajate usaldust (Lecy ja Van Slyke, 2012, 2013). Seepärast võivadki mittetulundussektoril ja riigi vahel tekkida tihedad koostöösuhted avalikke probleemide lahendamisel. Selle tulemusena võib avalik sektor muutuda sõltuvaks mittetulundusühingutest, et pakkuda õiglast teenust ja olla vastavuses erinevate tegevuskavade eesmärkidega. Võib ka minna vastupidi, et mittetulundusühing muutub sõltuvaks avalikust sektorist, et täita oma missiooni ja olla jätkusuutlik (Salmon ja Anheimer, 1998; Lecy ja Van Slyke, 2012, 2013). Vastastikuse sõltuvuse teooria toimimise head näited on Saksamaal ja Prantsusmaal, kus riik rahastab ja toetab rohkelt mittetulundusorganisatsioone (Salmon ja Anheimer, 1998). Singapuri

mittetulundusühingute näitel müksas avalik sektor MTÜ-sid tegutsema jätkusuutlikkuse teemadel, nagu näiteks randade puhastamine (Nair ja Kedia, 2024). Eesti kontekstis on selliseks näiteks MTÜ Eesti Pagulasabi, kes teeb koostööd erinevate avaliku sektori asutustega ja tagab sotsiaalse toe Ukraina põgenikele (MTÜ Eesti Pagulasabi majandusaasta aruanne, 2023).

1.4.5. Sotsiaalse päritolu teooria

Sotsiaalse päritolu teooria (*social origins theory*) selgitab välja, kuidas riik ja mittetulundussektor on erinevates ühiskondades seotud ja kuidas on need institutsioonid kujunenud. Teooria peamiseks mõtteks on see, et keeruliste sotsiaalsete nähtuste nagu „heaoluriigi“ või „demokraatia“ teket, ei saa mõista lihtsalt ühe tegurina, nagu industrialiseerimise, mitmekesisuse või hariduse lineaarse arengu tulemusena. Pigem on see sektor seotud palju keerukamate suhetega sotsiaalsete klasside ja sotsiaalsete institutsioonide vahel (Salmon ja Anheimer, 1998). Salmon ja Anheimer (1998) sõnul lähtub teooria neljast mudelist: liberaalne, sotsiaaldemokraatlik, korporatiivne ja statistiline. Liberaalne mudel (*liberal model*) on iseloomulik nendes riikides, kus on laialdane mittetulundussektor ja vähene riiklik sekkumine sektorisse ja kus ühingud on suuresti tekkinud sellest, et seal on tugev keskklass ning julgustatakse looma erinevaid mittetulunduslikke lahendusi. Sotsiaaldemokraatlik mudel (*social democratic model*) on iseloomulik nendes riikides, kus tehakse palju kulutusi sotsiaalvaldkonnas ja heaolu loomisel. Nendes riikides on suurem osakaal riigil ja väiksem mittetulundussektoril. Korporatiivne mudel (*corporatist model*) on iseloomulik nendes riikides, kus on olemas riiklik heaolusüsteem, aga on ulatuslik koostöö mittetulundussektoriga. Selline lähenemine on valdavalt riikides, kus on ajalooliselt tugev kiriku ja teiste sotsiaalsete institutsioonide olemasolu, mis säilitab mittetulundusühinguid ning nende poolel olevaid ühiskondlike rühmi. Statistlik mudel (*statist model*) on sellistes riikides, kus on vähe kulutusi heaolule ja ka väike mittetulundussektor. Selline mudel on valdavalt riikides, kus riigil on komme kontrollida ühiskondlikke grupe ja riik on pigem autonoomne. Üldiselt on mittetulundusühingud olulised sotsiaalsete ning poliitiliste tegevuste koordineerijad, mitte vaid kaupade ja teenuste pakkujad. Seega on nad juurdunud valitsevates sotsiaalsetes kui ka majandusstruktuurides. Kokkuvõttes keskendub teooria küsimusele, miks riigid pakuvad erinevaid heaoluteenuseid erinetavatel viisidel ja miks mittetulundusühingud omavad riikides erinevat rolli (Salmon ja Anheimer, 1998). Salmon ja Anheimeri (1998) artiklist selgus, et erinevad riigid jagunevad erinevate mudelite vahel, arvestades nende

ajaloolisi, majanduslikke ja poliitilisi tingimusi. Autorite sõnul selgitab sotsiaalse päritolu teooria hästi mittetulundussektori arengut erinevates riikides.

1.5. Mittetulundussektori kasvu mõõtmise viisid

Pennerstorfer ja Rutherford (2018) kirjutasid artikli „*Measuring Growth of the Nonprofit Sector: The Choice of Indicator Matters*“, mis käsitleb mittetulundusühingute kasvu mõõtmist ja probleeme. Nad tõid välja, et kogu maailmas ei ole välja mõeldud ühtset mõõdikut, mis oleks asjakohane kogu mittetulundussektori mõõtmiseks. See tähendab, et iga riik kasutab erinevaid näitajaid mittetulundussektori olukorra mõistmiseks. Seega pole olukord muutunud eelmise sajandi lõpust, kui sarnase probleemi tõid välja Salmon ja Anheimer (1998).

Ärisektori olukorra peamised näitajad on tööhõive, müük või lisandväärtuse kasv (Delmar, 2006 viidatud Pennerstorfer ja Rutherford, 2018 kaudu). Paljudes riikides on mittetulundussektori kohta märkimisväärsed teabe ja andmete puudujäägid ning kättesaadavad andmekogumid ei ole tavaliselt loodud teadusliku uurimistöö eesmärgil. Esmaseks analüüsiks pakuvad Pennerstorfer ja Rutherford (2018) välja, et esiteks tasub loendada MTÜ-de arvu riigis. Seda näidikut on valdavalt lihtne saada ja mõista. Seda mõõdikut on lihtne siduda teiste näitajatega nagu töötajate arv, pakutavad teenused, tulu või varad. Nende näitajate alusel saab välja arvutada, kas sektorit valdab majanduslik stagnatsioon või toimub sektoris areng. Organisatsioonide puhul tasub võrrelda aktiivseid ja registreeritud mittetulundusühinguid, mõistmaks nende majanduslikku stabiilsust. Samas tuleb meeles pidada piiranguid, mitmetes riikides ei ole aktiivsetel mittetulundusühingutel tingimata aruandlus- või registreerimiskoet. Näiteks ei pea Inglismaa heategevusorganisatsioonid registreeruma, kui nende sissetulek on alla 5000 naela, aga Šotimaal peavad kõik organisatsioonid registreeruma. Austria andmed esindavad vaid neid organisatsioone, mis annavad tööd vähemalt ühele palgalisele töötajale. Riikides on valdavalt olemas andmed registreeruvate organisatsioonide kohta, kuid napib andmetest, mis näitavad organisatsioonide lõpetamise põhjuseid (nt pankrott, ei esitata aruandeid jms). (Pennerstorfer ja Rutherford, 2018, Charity Commission for England and Wales, 2025; Wirtschaftsuniversität Wien, 2025). Teine näitaja on mittetulundusühingute töötajate arv. Mittetulundussektori omapäraks on see, et tööjõuks on nii palgatöötajad kui ka vabatahtlikud. Palgatöötajaid saab mõõta inimeste arvu, täistööajale taandatud töötajate arvu või elanikkonna suhtest tuleneva tööhõive järgi. Vabatahtliku töö kaardistamises on olukord keerulisem, kuna tavaliselt ei ole vabatahtlikud osa organisatsioonide raamatupidamise

nõuetest (Sajardo & Serra, 2011, viidatud Pennerstorfer ja Rutherford, 2018 kaudu) ja vabatahtlike mahu kohta ei ole ametlikke aruandlusnõudeid (Mook, Handy & Quarter, 2007, viidatud Pennerstorfer ja Rutherford, 2018 kaudu). Eestis ei ole vabatahtliku töö kohta palju statistikat ja kui on siis see pole võrreldav kuna erinevatel uuringutel on erinev metoodika (Tasuja, 2011). Kolmandaks näitajaks on finantsnäitajad. Võrreldes äriühingutega on mittetulundusühingutel erinevad rahastamisallikad (liikmemaksud, annetused ja toetused) (Pennerstorfer ja Rutherford, 2018).

Erinevad sissetuleku allikad võivad olla organisatsioonide kui ka sektori suuruse näitajaks. Näiteks on kasutatud annetusi SKP kohta, müügitulu, varasid ja kulumuutujaid. Mittetulundussektori kasv võib tuleneda kahest võimalusest – organisatsioonide arvu suurenemine (turule siseneb rohkem organisatsioone) või mittetulundusühingute tugevnemine ja sisemine kasv (Pennerstorfer ja Rutherford, 2018).

Lecy ja Van Slyke (2013) testisid empiirilisel valitsuse läbikukkumise teooriat ja vastastikuse sõltuvuse teooriat Ameerika Ühendriikide vabariikide paneelaruandmete alusel. Selles uuringus kasutati peamiste näitajatena mittetulundusühingute arvu erinevates piirkondades (mittetulundusühingute tihedus), eraannetuste osakaalu, valitsuste toetusi ja erinevate programmide tulusid. Lisa näitajatena kasutati populatsiooni, vaesumäära, keskmist sissetulekut, kuritegevuse arvu ja valitsussektori töötasude kogumahtu. Peamiste tulemustena toodi välja, et vastastikuse sõltuvuse teorial on parem seletusvõime kui valitsuse läbikukkumise teorial. See tähendab seda, et valitsuse toetused ja programmide tulud on oluliselt enam seotud mittetulundusühingute tiheduse kasvuga kui eraannetustega. Lisaks tuli uuringust välja, et oluline on eristada toetusi kuna varasemad uuringud on just eristamatuse tõttu kinnitanud valitsuse läbikukkumise teooriat. (Lecy ja Van Slyke, 2013).

Tulenevalt eeltoodud teoreetilisest raamistikust ja uuringutest on käesolevas magistritöös analüüsitavate näitajatena kasutatud MTÜ-de arvu, vanust, töötajate arvu, varasid, tulusid, tulusid ettevõtlusest, annetusi ja muid tulusid, regionaalset asetust ning tegevusalasid.

1.6. Eesti mittetulundussektori olukord ja varasemad uuringud

1.6.1. Eesti vabäühenduste kaardistused

Eestis on läbi viidud mitmeid kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid uuringuid vabäühenduste kohta. Eesti Vabäühenduste Liit on toonud oma kodulehel välja olulisemad kodanikuühiskonda puudutavad uuringutulemused, teadustööd ja muud aruanded. Vabäühenduste, vabatahtlike ja kodanikuühiskonna teemal on neil esitatud raporteid aastast 1999 kuni 2024. Viimasel kümnel aastal on pandud üles 1-3 uuringut, kuid 2014. aastal ja kahetuhandete esimesel kahel kümnendil tehti keskmiselt 3-15 uuringut aastas, mis puudutas vabäühenduste või kodanikuühiskonna teematikat. (Vabäühenduste Liit, 2025 a). Olulisemaks uuringuks saab pidada USA arengukoostöö agentuuri (USAID) koostatud ülevaadet kolmanda sektori olukorrast Kesk- ja Ida-Euroopa ning Baltikumi riikides. Vabäühenduste elujöulisuse indeksit mõõdeti aastast 2000-2021, kuid viimasel kolmel aastal pole kaardistust enam tehtud. USAID koostatud elujöulisuse indeks koosnes seitsmest mõõtmest: majanduslik elujöulisus, eestkoste ja poliitikate mõjutamine, seadusandlik keskkond, organisatsioonide tegutsemisvöime, teenuste osutamine, taristu ja avalik maine. Varasemate aastate uuringust on selgunud, et Eesti ühendused on tugevalt arenenud, on koostööaltid, Eestis on hea seadusandlik keskkond, mis toetab vabäühendusi, on toimiv taristu ning valdavalt kajastatakse kodanikuühiskonna asutusi positiivselt (Vabäühenduste Liit, 2025 a).

Miko Lagerpetz ja Erle Rikmann (2008) kirjutasid Eisenberg (2008) „*The politics of foundations, a comparative analysis*“ raamatusse peatüki Eesti kolmanda sektori olukorrast ja ühingute vaateid oma olukorrale Eestis. Lagerpetz ja Rikmann (2008) kirjutasid, et vaatamata lühikesele Eesti iseseisvuse perioodidele on meie kolmandal sektoril üsna pikk ajalugu, näiteks algas see juba siis, kui linnade meistrid ja käsitöölised organiseerusid gildidesse. Meile tuttavamad vabäühenduste vormid loodi 18. Sajandil, näiteks saksa ja vene keskklassi poolt loodud vabamüürlaste loož (Eesti Vabade ja tunnustatud Vabamüürlaste Suurloož, 2025) või 19. ja 20. sajandil loodud majandus-, kirjandus- ja kultuuriseltsid (Lagerpetz ja Rikmann, 2008). 20. sajandi alguses loodud organisatsioonid oli edukad, kuna eestlaste loomuses oli niioelda rahvuse ja riigi ülesehitamine. Seega suutis värske riik kaasata oma kodanikke vabatahtlikku tegevusse nii kultuurikeskustes, haridus- ja kaitseorganisatsioonides. Olulise verstapostina võib märkida Eesti 1989. aastal vastu võetud Ühinemisvabaduse seadust, mis sätestas seadusliku aluse nii kolmanda sektori organisatsioonide loomiseks (Lagerpetz ja

Rikmann, 2008). Kolmanda sektori ehk mittetulundussektori organisatsioonideks on mittetulundusühingud, sihtasutused ja seltsingud (Hea Kodanik, 2025b; Lagerpetz ja Rikmann, 2008). Taasiseseisvumise perioodil ja 1990 aastate lõpust toimus registreeritud organisatsioonide kiire kasv (Lagerpetz ja Rikmann, 2008). Ligi 20 aastat tagasi oli registreeritud 29 083 mittetulundusorganisatsiooni ja 601 sihtasutust (Lagerpetz ja Rikmann, 2008) ning 2024. aastal oli registreeritud kokku 27 133 MTÜ-d ja SA-d (Äreregister, 2025). 2004. aastal oli enam kui 21 registreeritud organisatsiooni iga tuhande elaniku kohta (rahvaarv oli 1 366 250) ning 2024. aastal on ligikaudu 19 registreeritud organisatsiooni 1000 elaniku kohta (rahvaarv oli 1 374 687). Käesolevas kahe aasta võrdluses on oluline märkida, et kahetuhandete aastate algul olid korteriühistus arvestatud samuti statistika hulka. Kuid esialgse võrdluse puhul võib väita, et kolmanda sektori suurusjärk on 20-aasta jooksul jäänud samaks, siis pikemalt on kirjas sellest käesoleva magistritöö analüüsi ja tulemuste peatükis.

Vabaühenduste kui organisatsioonide vaatest viis antropoloog Sigrít Solnik (2023) läbi vabaühenduste juhtimise uuringu, kust selgus, kuidas organisatsioonide töötajad näevad juhtimist ning millised on vabaühendustes töötamise keskkonnad ja ootused juhile. Kvalitatiivse uuringu peamiste tulemustena tõusid esile kaks vastandlikku aspekti. Negatiivse poole pealt toodi välja rahalised raskused vabaühendustes nagu madalad palgad, ebastabiilne rahastus, ületöötamise risk seoses intensiivse töö ja vähese tööjõuga sektoris ning keerukus toetajate leidmisel. Positiivsena oli kirja pandud töötajaskonna tugev missioonitunne. (Solnik, 2023).

Rikmann jt (2014) tegi põhjaliku uuringu kodanikualgatuse institutsionaliseerumise kohta Eestis, mis oli neljas üle-eestiline kodanikualgatuslike organisatsioonide uuring. Antud uuringust tehti ulatuslik ülevaade MTÜ-de olukorrast Eestis 2014. aastal. 2014. aasta keskseks teemaks oli MTÜ-de rahastamine, MTÜ-de koostööaldisus ja partnersuhete võimalused. Uuring koosnes nii kvantitatiivsest kui ka kvalitatiivsest ülevaatest. Kvantitatiivses ülevaates lähtuti Äreregistri andmetest (aktiivsetest MTÜ-dest) kui ka esindusliku valimiga ankeetküsitlusest, mis viidi läbi 1000 MTÜ-ga (Rikmann jt, 2014). 2014. aasta kvantitatiivse uuringu peamistest tulemustest selgus, et Eesti aktiivsete MTÜ-de keskmine vanus on võrreldes varasemate uuringulainetega kasvanud. Kõige suurem uute ühenduste osakaal oli Lääne-Virumaal, Harjumaal, Hiiumaal ja Ida-Virumaal. Vene ja eesti keelt kasutavate MTÜ-de tegevusväljad ja tegutsemise viisid on ajas muutunud sarnasemaks ning ühingute tegutsemise tasand on valdavalt kohalik - tegutsetakse nii maakondlikul kui ka üle-eestiliselt. 2014. aastal olid kõige

levinumad tegevusvaldkonnad sport ja kehakultuur, kultuur ja kunst ning vabaaja ja huvialane tegevus. Lisaks leiti, et MTÜ-des on vähenenud palgatöötajate rakendamine ning tegemist oli ka langustrendiga läbi uuringulainete. Uuringu tulemustes selgus veel, et mõnevõrra oli kasvanud nende ühingute arv, kes ei kaasa oma tegevusse vabatahtlikke ning need, kes kaasavad, neil on tekkinud püsivabatahtlikud. Ankeetküsitlusest selgus, et MTÜ-de liikmeskondade keskmised suurused on kahanemas ning 2014. aastal oli MTÜ-de mediaan suurus 15 liiget. (Rikmann jt, 2014).KEe

Lisaks viis Tallinna Ülikool (2021) läbi uuringu vabaiühenduste rahastamise teemal, kus uurisid lähemalt kohalike omavalitsuste rahastamise praktikaid haldusreformi järgselt. Uuringust selgus, et 2020. aastal on kohalikud omavalitsustes muutunud vabaiühenduste rahastamisel struktureeritumaks ja läbipaistvamaks võrreldes 2016. aastaga. Kodanikuühendustele mõeldud toetused olid kasvanud ning nende määramiskorrad ja toetuste liigid olid täpsemad. Lisaks oli paranenud KOV-de kodulehtedel toetuste teemaline info. (Tallinna Ülikool, 2021).

2017. aastal kirjutati artikkel Eesti vabaiühenduste majanduslikust toimimisest, kus võeti vaatluse alla 24 eri suuruse ja tegevusmahuga sihtasutust ja MTÜ-d. Artikli aluseks oli Ühiskonnateaduste Instituudi uuringu tulemused. Uurimisküsimuseks oli, kas Eesti vabaiühendused suudavad oma tegevust rahastada avalikest vahenditest sõltumatult ning kasutada oma toimimiseks ka eraisikute kui ka ettevõtete annetusi. Analüüsil lähtuti vabaiühenduste 2014. ja 2015. aasta majandusaasta aruannetest ning Berit Teeääre ja Tanel Paasi (2017) artiklist selgus, et paljud Eesti kolmanda sektori organisatsioonid on riigi ülalpidamisel ning ilma riigi rahastuseta poleks need ühingud elujõulised. Samas tuleb uuringu tulemusi hinnata kriitiliselt, kuna valim oli väike ja seega ei ole analüüsi tulemused laiendatavad kogu Eesti kodanikuühiskonnale. Ühiskonnauuringute Instituudi majandusaasta aruannete uuringust selgus, et vaadeldud ühingutel oli 2014. aastal tulusid veidi üle kuue miljoni euro ja 2015. aastal üle kuue ja poole miljoni euro. Sellest eraannetused moodustasid 2014. aastal ligi 8,5% ja 2015. aastal ligi 7,7%. Eraannetuste hulka arvestati eraisikute annetused, annetuskeskkondades kogutud raha ning samuti liikmetelt saadud tasud. Lisaks arutati välja, et 24 ühingu puhul olid tööjõukulud mõlemal vaatluse all oleval aastal 41-42% tuludest. Uuringust selgus, et vabaiühendusi, mis majandavad end eraannetustest on vaadeldud valimi põhjal vähe. Antud uuringus paistsid silma annetuste rohkusega loomakaitsjad (Varjupaikade MTÜ, MTÜ Loomus, MTÜ Loomade Nimel ja MTÜ Eesti Loomakaitse Selts) ja kodanikuõiguste kaitse tegevusala koodiga ühingud (Sihtasutus Perekonna ja Traditsiooni

Kaitseks ja MTÜ Sõbralik Eesti). Berit Teeäär ja Tanel Paasi (2017) artiklist selgus, et 24 ühendusest 15 puhul oli eraannetuste osakaal 0-3% tulust. Lisaks selgus, et 24 vaatlus all olnud organisatsioonidest suudab 13 kaasata oma tegevusse vabatahtlikke. Need ühingud tuvastati organisatsioonide kodulehtede ja majandusaasta aruannete täpsemal analüüsil. Artiklist selgus, et Eesti vabaühenduste puhul tuleb arvesse võtta lühikest tegutsemise ajalugu ning erarahastus on pigem uus nähtus vabaühenduste seas. Berit Teeäär ja Tanel Paas (2017) tõstasid küsimuse sihtasutuste ja mittetulundusühingute finantsandmeid analüüsides – „mil määral näevad Eesti vabakonnas puhtalt kodanikualgatust ja vabatahtlikkuse alusel tegutsemist“. (Paas ja Teeäär, 2017; Palmiste ja Kuus, 2017).

Seega on vabaühenduste mesotasandil uuritud nii organisatsioonide arvu Eestis, majanduslikku toimetulekut kui ka juhtide poolseid vaateid organisatsiooni tegevusele Eesti ühiskonnas. Lisaks vabaühenduste kui asutuste uuringutele on viidud läbi uuringuid elanikkonna seas, uurides Vabatahtlikus tegevuses osalemist, Eesti kogukondade hetkeseisu, heategevusalaseid hoiakuid ja eestimaalaste valmisolekut heategevuseks.

1.6.2. Mittetulundusühingute õiguslik regulatsioon Eestis

Eesti õigussüsteemis on loodud mittetulundusühingute seadus, mis reguleerib nende loomist ja tegevust. Seadusele omaselt kehtestab see reeglid, mille järgi peavad mittetulundusühingud tegutsema. Mittetulundusühingu loomisel peab järgima seaduses sätestatud nõudeid – tuleb luua asutamisleping, põhikiri ja teha registrisse kandmise avaldus. Registrisse kantakse järgnevad andmed: mittetulundusühingu nimi koos asukoha ja aadressiga, põhikirja jõustumise aeg, majandusaasta algus ja lõpp, juhatuse liikmete nimed ja isikukoodid ning muud seaduses sätestatud andmed (Mittetulundusühingute seadus, 1996). § 12 sätestab, et mittetulundusühingul peab olema asutamise hetkel vähemalt kaks liiget ja liikmeks võib olla iga füüsiline või juriidiline isik (Mittetulundusühingute seadus, 1996). Kui mittetulundusühingu põhikiri ja asutamisleping on koostatud, siis tuleb see registreerida Äriregistris. Äriregister on andmekogu, mille eesmärk on koguda ja avalikustada teavet Eestis tegutsevate füüsilisest isikust ettevõtjate ettevõtete ja äriühingute kohta (Justiits- ja Digiministerium, 2023). Eestis on kogutud registreeritud mittetulundusühingud Äriregistrisse. Äriregister kuuluvad need organisatsioonid korteriühistute, mittetulundusühingute ja sihtasutuste õigusliku vormi alla. Käesolevas magistris uurime lähemalt mittetulundusühinguid.

1.6.2.1. Mittetulundusühingute tegevusalade määramise kord

1970. aastal töötati Euroopa Liidus välja kood NACE (*Nomenclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne*), mida kasutatakse erinevate majandustegevuse statistiliste klassifikatsioonide tähistamiseks. NACE raamistiku abil kogutakse ning esitatakse majandustegevuse statistilisi andmeid ettevõtete ja ärikeskkonna kohta Euroopa Statistikaametisse. (Eurostat, 2025). Eestis kutsutakse NACE koodi lühendina EMTAK, mis tähistab Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatorit. Eestis kasutatakse seda ettevõtete ja organisatsioonide tegevusala määramisel ning see aitab statistikaametil teha valdkonnastatistikat. Tegevusalade klassifikaator nii Eestis kui ka Euroopas on ülesehituselt hierarhiline. Eestis jaguneb see viieks tasemeks, kus neli esimest taset on samad, mis on Euroopa Ühenduse majandustegevusalade statistilises klassifikaatoris ning viies on Eesti sisene. Eestis tehakse majandusstatistikat majanduslikult aktiivsete üksuste andmete põhjal. (Statistikaamet, 2025).

1.6.2.2. Mittetulundusühingute majandusaasta aruannete täitmise kord

Käesolevas magistriöös kasutatakse Äriregistri avaandmeid, kus esitatakse mittetulundusühingute tegevusalad ja majandusaasta aruanded. Seda sätestab Mittetulundusühingute seadus (1996) § 8. lõik (1¹) „mittetulundusühing teatab registrile avalduse esitamisel kavandatud põhitegevusala, samuti teatab tegevusalade muutumisest. Tegevusalast registrile teatamisel või majandusaasta aruandes selle näitamisel kasutatakse Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatorit.“ ja § 36. majandusaasta aruanne sätestab „ pärast majandusaasta lõppu koostab juhatus majandusaasta aruande raamatupidamise seaduses sätestatud korras. Majandusaasta aruanne kiidetakse heaks ja vormistatakse vastavalt raamatupidamise seaduse §-s 25 sätestatule.“ Äriregistri andmetel on osadel mittetulundusühingutel majandusaasta aruanne esitamata ning seetõttu on neil staatus, kas likvideerimisel või kustutatud. Mittetulundusühingute seadus (1996) sätestab § 36¹. Majandusaasta aruande esitamata jätmine „kui mittetulundusühing ei ole registripidajale seaduses sätestatud tähtaja möödumisest alates kuue kuu jooksul esitanud nõutavat majandusaasta aruannet, kohustab registripidaja teda registrist kustutamise hoiatusel esitama majandusaasta aruande määratud tähtaja jooksul, mis peab olema vähemalt kuus kuud.“ Kokkuvõttes on majandusaasta pikkus 12 kuud ning majandusaasta aruanne tuleb esitada hiljemalt kuue kuu jooksul peale majandusaasta lõppu. Eestis peavad mittetulundusühingud

esitama majandusaasta aruande ka siis, kui majandustegevust või tegevust ei ole toimunud. Mittetulundusühingutel on majandusaasta aruande osadeks peamiselt tegevusaruanne ja raamatupidamise aruanne. Tegevusaruandes peavad mittetulundusühingud tooma välja kogu organisatsiooni tegevuse – olulised sündmused, eesmärgi, õnnestumised ja plaanid. Seda tehakse seepärast, et siis saavad rahastajad hinnata tegevusaruande põhjal organisatsiooni suutlikkust. Teine kohuslik aruanne on raamatupidamise aruanne, mis näitab organisatsiooni finantsseisundit. Valdavalt sisaldab see bilanssi, tulemiaruanne, rahavoogude ja netorvara muutuste aruannet ning aruannete lisasid. (MTÜabi, 2025).

1.6.3. Eesti tegutsevate vabäühenduste katusorganisatsioon ja tugistruktuurid

Eestis tegutsevad mitmed organisatsioonid, mis toetavad Eestis tegutsevaid vabäühendusi. Üheks vabäühenduste katusorganisatsiooniks on Vabäühenduste Liit, mis asutati 1991. aastal. Liit töötab selle nimel, et Eestis oleks toimiv kodanikuühiskond, kus inimesed saavad, soovivad ning oskavad osaleda ühiskondlike muutuste juhtimises. (Vabäühenduste Liit, 2025). Teine tugiorganisatsioon on Kodanikuühiskonna Sihtkapital (edaspidi KÜSK), mis loodi 2008. aastal Vabariigi Valitsuse poolt. Tugiorganisatsiooni eesmärk on suurendada avalikes huvides tegutsevate mittetulundusühingute ja sihtasutuste toimivust ning kujundada kodanikuaktiivsust toetavat keskkonda Eestis. KÜSK on oma olemuselt toetus-, arendus- ja tugikeskus. (SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital, 2025). Lisaks on loodud vabäühendustele toetav veebilehekülg nimega MTÜ Abi, mis on teejuht vabäühendustele. Sellelt leheküljelt saavad vabäühendused vastuse, kuidas vabatahtlike kaasata, kuidas organisatsiooni asutada, kuidas ühingu eesmäärke rahastada ja palju muud, mis toetab vabäühenduse toimimist (MTÜ ABI, 2025). Need katusorganisatsioonid on valdavalt valitsuste loodud ning toetavad mittetulundussektori arengut. Seega on Eestis mingil määral kohaldatav vastastikkuse sõltuvuse teooria.

2. PROBLEEMISEADE

Eestis on suur hulk mittetulundusühendusi, millel on oluline roll kogukonna elu edendamisel, sotsiaalse sidususe suurendamisel ja kodaniku aktiivsuse toetamisel. Vabatahtlike ühenduste areng ja majanduslik võimekus on tihedalt seotud riigi toetuste ning majandusolukorraga (Hea Kodanik, 2024). Mitmed autorid on käsitlenud mittetulundusühingute olukorda ja uurinud erinevaid teoreetilisi lähenemisi nagu näiteks Weisbrod (1988), Lecy ja Van Slyke (2012, 2013), Hansmann (1987) ja DiMaggio ja Anheimeri (1990). Praegu puudub ajakohane, süstemaatiline ja avaandmetel põhinev ülevaade mittetulundusühingute arengust ja majanduslikust olukorrast Eestis.

Eesti Vabaühenduste Liidu kodulehel on näha Eesti vabaühenduste ja kodanikuühenduste temaatiliste uuringute languse tendentsi, 2000-2010 toodi kodulehel välja üle 200 uuringu (sh bakalaureuse- ja magistritööd), 2011-2020 toodi välja 32 uuringut (pole enam mainitud kõrgkooli töid) ja 2021-2024 toodi välja 7 uuringu aruannet (Hea Kodanik, 2025). Ühelt küljelt tuleb hinnata Vabaühenduste Liidu kodulehe uuringute ja analüüside sektsiooni kriitiliselt, kuid teisalt on nad kirjutanud, et tolle kodulehe vahelehel leiab liidu hinnangul kõige olulisemad teadaolevad kodanikuühiskonda puudutavad uuringutulemused, teadustööd ja raportid. (Vabaühenduste Liit, 2025). Äriregister on koondanud oma statistika vahelehele üldisema vaate juriidilistest isikutest nagu mittetulundusühingud ja sihtasutused (Eesti Äriregister, 2024). Teadaolevalt analüüsiti Äriregistrist kättesaadavaid majandusaasta aruandeid enam kui seitse aastat tagasi (Paas ja Teeäär, 2017; Palmiste ja Kuus, 2017). Kuid Äriregistri vaade ei ole piisav mõistmaks mittetulundusühingute üksikasjalikumat olukorda.

Kättesaadavate allikate põhjal selgub, et viimase viie aasta jooksul on märgatavalt vähenenud Eesti kesksete vabaühenduste ja kodanikuühiskonna temalistel uuringute, teadustööde ning raportite hulk. Lisaks ei ole viimase kolme aasta jooksul koostatud USA arengukoostöö agentuuri iga-aastast ülevaadet kolmanda sektori hetkeseisust ehk vabaühenduste elujõulisuse indeksit. Püsiva ülevaate puudumine mõjutab nii vabaühenduste katus- ja tugorganisatsioone kui ka avaliku sektori otsuseid, kes vajavad teavet selle kohta, kuidas sektoril läheb, millised ühendused toimivad edukalt ja millised vajavad täiendavat lisatuge.

Eesti mittetulundusühingute profiili ja selle viie aasta muutuse kaardistuse eesmärk on selgitada välja kuivõrd palju saab kasutada kättesaadavaid avaandmeid (st tuginedes Äriregistri andmetele), et mõista mittetulundusühingute arvu, tegevus- ja finantsnäitajaid ning MTÜ-de profiili Eestis. Magistritöö annab põhjaliku ülevaate mittetulundusühingute tegevus- ja finantsnäitajatest perioodil 2019-2023.

Lähtuvalt uurimisprobleemist ja magistritöö eesmärgist, püstitab autor järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Kuidas on viimase viie aasta jooksul muutunud Eestis tegutsevate mittetulundusühingute arv, tegevus- ja finantsnäitajad tuginedes Äriregistri avaandmetele?
- 2) Milline on Eesti mittetulundusühingute profiil tuginedes Äriregistri avaandmetele?

3. MEETOD

Käesolevas magistritöös kasutab autor avaandmeid, esmalt selgitab, mis on avaandmed ja millised on Eestis kättesaadavad avaandmed. Seejärel tutvustab magistritöös kasutavaid andmeid ja metoodikat lähemalt.

3.1. Avaandmed

Avaandmed (*open data*) on digitaalsed andmed, mis on loodud kõigile vabalt kasutamiseks, taaskasutamiseks ning jagamiseks. Neid digitaalseid masinloetavas vormingus andmeid saab kasutada äriliste ja mittetulunduslike ettevõtete käivitamiseks, uuringute läbiviimiseks ja andmepõhiste otsuste tegemiseks. (Eesti Riigi Infosüsteemi Amet, 2024; Siseministeerium, 2024; Masso jt, 2020). Masinloetavad andmefaile saab avada arvutis ning tavaliselt on need failid CVS või XML formaadis (Masso jt, 2020, Kitchin, 2014). Kõik, kellel on arvutile ligipääs, saavad avada masinloetavaid andmefaile näiteks Microsoft Excelis või interneti olemasolul Google Sheetsis.

Avaandmeid iseloomustavad omadused on kättesaadavus ja juurdepääs, andmete taaskasutus ja edasijagamine ning universaalne osalus. Kättesaadavus ja juurdepääs tähendab seda, et andmefailid peavad olema mugavad avada ja töödelda igal ühel, lisaks peavad olema andmefailid täielikud (st andmefail sisaldab kõiki andmeid) ning veebist allalaetaval kujul. Andmed peavad olema taaskasutatavad ja võivad olla võimalusega, et saaks teiste andmestikega kombineeritult kasutada. Lisaks peab olema võimalus andmeid vabalt edasi jagada. Universaalne osalus tähendab, et igal inimesel peab olema võimalus andmeid kasutada, taaskasutada ja edasi jagada. Valdavalt on avaandmed kättesaadavad tasuta. (Monino ja Sedkaoui, 2016 viidatud Masso jt, 2020 kaudu, Kitchin, 2014).

Avaandmeid avaldavad nii erasektoris, avalikus kui ka kolmandas sektoris olevad ettevõtted, institutsioonid ja organisatsioonid kui ka üksikindiviidid. Avalik sektor jagab avalikke andmeid, see tagab avaliku sekotri läbipaistvuse. Institutsioonid, näiteks ülikoolid, võivad avaldada teadusandmeid, et anda võimaluse kõrvalistele isikutele andmetega tutvumiseks. Erasektor jagab majandusandmeid majandusaasta aruannete põhjal. Eestis on kehtestatud

avaliku teabe seadus, mis kohustab andme- ja teabevaldajaid tegema oma avaandmetena, kui need on asjakohased ning juurdepääsu piiranguta. (Masso jt, 2020, Kitchin, 2014).

3.2. Eestis kättesaadavad avaandmed

Eestis on loodud erinevate institutsioonide ja ettevõtete kogutud andmete põhjal avaandmeid koondav Teabevärv. Teabevärv annab kõigile Eesti elanikele võimaluse avaandmeid avastada, analüüsida ja visualiseerida. (Eesti Riigi Infosüsteemi Amet, 2024; Siseministerium, 2024). Näiteks on leitavad Teabevärvast Maksu- ja Tolliameti (edaspidi EMTA) andmed. EMTA avaldab alates 2020. aastast iga kvartal juriidiliste isikute ja füüsilisest isikust ettevõtjate tasutud maksusummad, käibe kogusumma ja töötajate arvu. Antud andmed on avaldatud, et tagada Eesti ettevõtlusmaastiku läbipaistvus (Maksu- ja Tolliamet, 2025). Eestis kogub juriidiliste isikute majanduslikke andmeid Äriregister ning see andmekogu on esmane andmeallikas vastuse leidmisel magistr töö uurimisküsimustele. Äriregistrist saab alla laadida äriühingute, mittetulundusühingute, sihtasutuste ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste avalikke andmeid. Tegemist on tasuta andmetega, mis annavad põhjaliku ülevaate Eesti ettevõtluskeskkonnast. E-äriregister on Tartu Maakohtu hallatav andmebaas, mis sisaldab kõigi Eestis registreeritud juriidiliste isikute andmeid ühes keskkonnas. Selles keskkonnas on võimalik tutvuda portaalis olevate äriühingutega, nende maksuinfo, eesmärkidega ning erakondade ja loomeliitudega liikmete nimekirjade ning muu majandusinfo (E-äriregister, 2025).

3.3. Andmete ja valimi kirjeldus

Käesolevas magistr töö empiirilises osas kasutatakse uuringu algandmetena avalikes andmebaasides kättesaadavaid andmeid. Peamiselt põhinetakse [Äriregistri](#) avaandme portaalist kättesaadavatel andmetel. Kogutud avaandmed aitavad mõista Eesti mittetulundusühingute majanduslikku profiili ja selle muutust viie aasta jooksul. Magistr töö fookuses on kõik mittetulundusühingud, kes on avaldanud majandusaasta aruandeid aastatel 2019-2023. Seega on valim on ligi 20 000 ettevõtet.

Magistr töö esimeses etapis läheneti mittetulundusühingute kohta avaldatud avaandmetele avastuslikult ning liiguti üldistest majandusnäitajate statistilisest analüüsist konkreetse(te) kategoriseerimise näitaja(te)ni. Kokku koondatud andmeid analüüsiti kvantitatiivselt statistikaprogrammis RStudio (Posit team, 2025). Lisaks kasutati Äriregistri avaandmete

puhastamise, struktureerimise ning R analüüsikoodi kirjutamiseks tehisintellektimudeli ChatGPT-4 abil (OpenAI, 2025). Selle abil kiirendati oluliselt koodi kirjutamist ning vigade leidmist. Kvantitatiivsete tulemuste mõistmiseks kombineeriti ka kvalitatiivset uurimismeetodit, nagu majandusaasta aruannete dokumendianalüüsi.

Majandus-statistilise esmaanalüüsi koostamiseks kasutati kirjeldavat statistikat, tuues välja üldised trendid aastate lõikes ja valitud näitajate osakaalud (vabaiühenduste valdkondlik jaotus, ettevõtete arv, töötajate arv, toetuste osakaal, kasum jne).

Töö kirjutamine lõpeb kirjanduse ülevaates käsitletud teemade ja varasemate analüüside tulemuste võrdlemisega ning peamiste järeldustega.

3.4. Äriregistri avaandmebaas

Äriregister on peamine tööriist vabaiühenduste esialgse olukorra kaardistamiseks. Äriregistri avaandmebaasist laeti alla äriühingute registriandmed (nimi, registrikood, aadress, staatus, õiguslik vorm, asutamise aasta, tegevusala kood ehk EMTAK) ja detailsemad majandusaasta aruanded (raha, käibevara kokku, põhivara kokku, varad, lühiajalised kohustised, pikaajalised kohustised, omakapital, müügitulu (äriühingutel), tulu ettevõtluselt (mitte äriühingutel), töötajate arv, põhivara kulum ja väärtuse langus, ärikasum, aruandeaasta kasum, töötajate arv taandatud täistööajale, eelmiste perioodide jaotamata kasum (kahjum)). Lisaks on võimalik laadida alla E-äriregistrist juriidiliste isikute majandusaasta aruanded (pdf-failina), mis annavad aimu, kui palju on olnud mittetulundusühingutel liikmeid.

Andmete liitmine ja analüüsimine käis unikaalsete arvuliste tunnuste põhjal - report ID ja registrikoodi põhjal. Statistiliseks analüüsiks kasutatavad andmete kokku panemise kood on nähtavad lisas 1. Andmestiku peamiseks piiranguks on see, et saab analüüsida vaid aktiivseid MTÜ-sid, kes on esitanud majandusaasta aruandeid. Likvideeritud MTÜ-d on jäänud andmestikust välja.

3.5. Andmete puhastamine ja korrastamine

Avaandmetena kättesaadavad andmestikud on üldjuhul struktureeritud ja korrastatud, kuid Äriregistri andmete puhul pidi andmestikku analüüsiks korrastama. Äriregistri andmefailide puhastamiseks kasutati statistikaprogrammi RStudiot (Posit team, 2025) ja ChatGPT-4 (OpenAI, 2025). Esmalt imporditi CSV formaadis failid ja eemaldati dublikaadid. Alustati EMTA andmete puhastamisest, kus numbrilised väljad (nagu käive, töötajaid ja maksud)

puhastati mittenumbrilistest märkidest ning puuduvad väärtused asendati, kas nulli või väärtusega „puudub“. Järgmisena liideti omavahel kokku Äriregistri andmefailid - „aruannete üldandmed“, „EMTAK müügitulu jaotus“ ja põhinäitajad majandusaasta aruannetest aasta kaupa. Saadi kaks andmefaili - ühe, kus olid kõik üldandmed ja teise, kus olid müügitulu andmed. Lõpuks loodi koondfaili. Kuna käesolevas töös huvitavad autorit vaid mittetulundusühingud, siis eraldati need õigusliku vormi kaudu. Järgmise sammuna viidi läbi andmete kirjeldav analüüs, luues sagedustabeleid magistritöö uurimise tunnuste lõikes ja arvutati välja klassikalisemad arvulised näitajad nagu aritmeetiline keskmine ja mediaan.

3.6. Andmekvaliteedi analüüs

Loodud andmefailis on 21 046 rida ja 179 veergu. Veergudes on iga aasta majandusnäitajad eraldi. Esmalt uuriti andmete lünklikkust, et mõista millised võimalused on sisulise analüüsi läbi viimiseks. Täielikult on Äriregistris olemas ettevõtja nimi, õiguslik vorm, unikaalne registrikood, asukoht (sh maakond), esmakande kuupäev (st ettevõtte sünniaeg), jaotatud müügitulu (st aastane netokäive) ja staatus (likvideerimise, registrisse kantud). Äriregistri MTÜ-dest kokku koondatud andmefailis esinen enim lünkasid tunnuses „tulu ettevõtluselt“, kus nelja aasta lõikes on puuduvate väärtuste arv 50% ringis; töjõukulud (*employee expenses*) puuduvate väärtuste osakaal on 66-70% ringis. Aastate lõikes on andmete kvaliteet paranenud - 2019.aasta andmed on lünklikumad kui järgnevate aastate andmed. See võib tähendada seda, et MTÜ-del on paranenud majandusaasta aruannete esitamise kord. Näiteks oli 2019.aastal töötajate arvu veerus (tunnuse nimi: töötajate keskmine arv taandatuna täistööajale) 5869 andmelünka, mis moodustas ligi 28% andmeväärtustest, järgneval aastal 25%, 2021. aastal oli 22% andmelünki, 2022.aastal 19% ja 2023.aastal omas vaid ligi kuuendikul (15%) ettevõtetest puudu andmed töötajate kohta. Sarnane osakaalu muutus ja trend on ka tulude, töjõukulude (*labor expenses*), käibevarade, varade ja netovarade kuvamisel. Andmefailis tingitud lünklikkuse põhjuseks on MTÜ-de omapärane õiguslik vorm, kus ei pea märkima kõiki majandusaasta aruande väljasid (nt tulu ettevõtluselt, sest seda valdavalt ei ole).

3.7. Analüüsiskeem ja metoodika

Magistritöös vastatakse kahele uurimisküsimusele, kasutades kvantitatiivseid andmeanalüüsi meetodeid. Esmalt tehakse majandusstatistilise muutujate ühemõõtmeline kirjeldav analüüs ja seejärel rakendatakse mitmemõõtmelist analüüsi, et mõista lähemalt mittetulundusühingute olemust. Käesolevas töös on uurimisobjektiks mittetulundusühingud, mida analüüsiti kirjeldava

statistika, sagedusjaotuste ning hierarhilise klasteranalüüsi teel. Kuna andmete kokkupanekul kasutati statistikaprogrammi R-studio, siis viidi ka analüüsi läbi antud tarkvaraga.

Esimese uurimisküsimuse „kuidas on viimase viie aasta jooksul muutunud Eestis tegutsevate mittetulundusühingute arv, tegevus- ja finantsnäitajad tuginedes Äriregistri avaandmetele?“ eesmärk on anda ülevaade sellest, milline on Eestis tegutsevate mittetulundusühingute olemus. See tähendab, et analüüsitakse mittetulundusühingute arvu, tegevusvaldkonda, tegutsemise aastaid (ehk vanust), töötajate arvu, tulusid, varasid ja ettevõtlustulu aastatel 2019-2023. Kirjeldava statistika abil arvutati tunnuste sagedus, keskväärtused ja vaadati tunnuste ajalist muutust.

Teisele uurimisküsimusele „Milline on Eesti mittetulundusühingute profiil tuginedes Äriregistri avaandmetele?“ eesmärk on leida vastused mittetulundusühingute profiilide iseloomustamiseks. Tulemuste analüüs aitab mõista, millised mittetulundusühingud sektoris enim sarnanevad. Tunnustena kasutatakse arvulisi tunnuseid. Klasterdamisel kasutatakse Wardi meetodit. Selleks, et vastata püstitatud uurimisküsimustele on tabelis 2 toodud välja laiem uurimisküsimus, tunnused ning tegevuskäik.

Tabel 2. Uurimisküsimused ja analüüsi tegevuskava.

Uurimisküsimus	Tunnus Äriregistri andmefailist
Kuidas on viimase viie aasta jooksul muutunud Eestis tegutsevate mittetulundusühingute arv, tegevus- ja finantsnäitajad tuginedes Äriregistri avaandmetele?	
Näitajad: <ul style="list-style-type: none"> • MTÜ-de arv • Vanus • Peamised tegevusvaldkonnad • Registreeritud töötajad • Tulude osakaal • Ettevõtlustulude osakaal • Varade osakaal 	<ul style="list-style-type: none"> • Vastus saadakse Äriregistri lihtandmetest kui ka majandusaasta aruannetest. Loendakse kõik MTÜ-d aastate lõikes. • Lähtutakse EMTAK tegevusala koodist ning loendatakse kokku MTÜ-de arv tegevusalade põhjal, arvutan osakaalu ja kuvan kümme enim esinenud valdkonda kirjeldava statistika peatükis.

	<ul style="list-style-type: none"> • Arvutati välja mittetulundusühingute vanuse vastavalt esmakande kuupäeva ja majandusaasta aruannete esitamise põhjal. Leian mittetulundusühingute minimaalse, maksimum, mediaan ja keskmise vanuse, mõistmaks nende ühingute püsivust. • Arvutati kokku töötajate arv taandatud täistööajale mittetulundussektoris. • Kaardistati tulud, ettevõtlustulud, varade jaotus MTÜ-de seas. • Arvutati välja MTÜ-de arv maakonniti.
Milline on Eesti mittetulundusühingute profiil tuginedes Äriregistri avaandmetele?	
<p>- Millised MTÜ-d sarnanevad oma vahel?</p>	<p>Hierarhiline klasterdamine tunnuste lõikes.</p>

3.7.1. Tunnused ja andmete töötlemine

Lõputöö andmefailis oli 21 046 rida ja 179 veergu, MTÜsid on 20 317. Esialgseks andmete analüüsiks kasutati kokkupandud andmefaili, seejärel kohandati arvulised tunnused kategooriaalseks. Andmete analüüsiks ja mudeldamiseks kohandati andmeid vastavalt kategooriaalseks või arvuliseks tunnuseks.

Tunnuste komplekt (täpsem kirjeldus on leitav lisas 2):

- „**registrikood**“ – unikaalne MTÜ kood
- „**nimi**“ – unikaalne MTÜ nimi
- „**maakond**“ – maakond, kus tegutseb. Kuvatud on 16 kategooriat (Harjumaa, Tartumaa, Ida-Virumaa, Pärnumaa, Lääne-Virumaa, Saaremaa, Viljandimaa, Võrumaa,

Raplamaa, Järvamaa, Valgamaa, Läänemaa, Jõgevamaa, Põlvamaa, Hiiumaa, Määramata). Maakond on kategoriseeritud MTÜ aadressi põhjal.

- „**staatus**“ – registrisse kantud ja likvideerimisel (kategoriaalne tunnus).
- „**emtak**“ - tegevusala kood numbriliselt (kategoriaalne tunnus).
- „**emtak_name**“ – tegevusala nimi (kategoriaalne tunnus).
- „**esitatud_kpv**“ – majandusaasta aruande esitamise kuupäev (kategoriaalne tunnus).
- „**vanus**“ - tunnus on loodud andmete põhjal (arvuline tunnus). Majandusaasta aruande esitamise aastast on lahutatud ettevõtja esmakande kuupäevaga. Seega saab vastuseks MTÜ tegutsemisaastad.
- „**AverageNumberOfEmployeesInFullTimeEquivalentUnits**“ – registreeritud töötajate arv taandatud täistööajal majandusaastal (arvuline tunnus).
- „**LaborExpense**“ - tööjõukulud (arvuline tunnus).
- „**EmployeeExpense**“ – tööjõukulud (arvuline tunnus).
- „**TotalRevenue**“ – kõik tulud (arvuline tunnus).
- „**BusinessIncome**“ – tulu ettevõtluselt (arvuline tunnus). See tunnus on mitte äriühingutel, äriühingutel on kuvatud müügitulu.
- „**Assets**“ - varad (arvuline tunnus).
- „**annetused_ja_muud_tulud**“ – antud tunnus on arvatud autorit poolt (arvuline tunnus). Kõik tulud lahtutatud tulu ettevõtluselt, siis jäävad järele valdavalt annetused ja liikmemaksud.
- „**ettevotja_esmakande_kpv**“ - esmakande kuupäev kui ettevõtte loodi (arvuline tunnus).

Eelnimetatud tunnuseid kasutati algses vormingus kuid ka kirjeldava statistika jaoks kodeeriti mõned allnimetatud tunnused kategooriateks kokku. Tõhusama analüüsi läbiviimiseks on oluline kodeerida tunnused, et R-studio suudaks töödelda andmemassiivi kiiremini.

- Annetused ja muud tulud
 - NA ja 0 – ei ole annetusi;
 - >0 = on annetusi ja muid tulusid.
- Töötajate arv taandatud täistööajale
 - 0 ja NA = 0;
 - 1 töötaja;
 - rohkem kui 1 töötaja (>1).
- Tööjõukulud (LaborExpense ja EmployeeExpense tunnus)

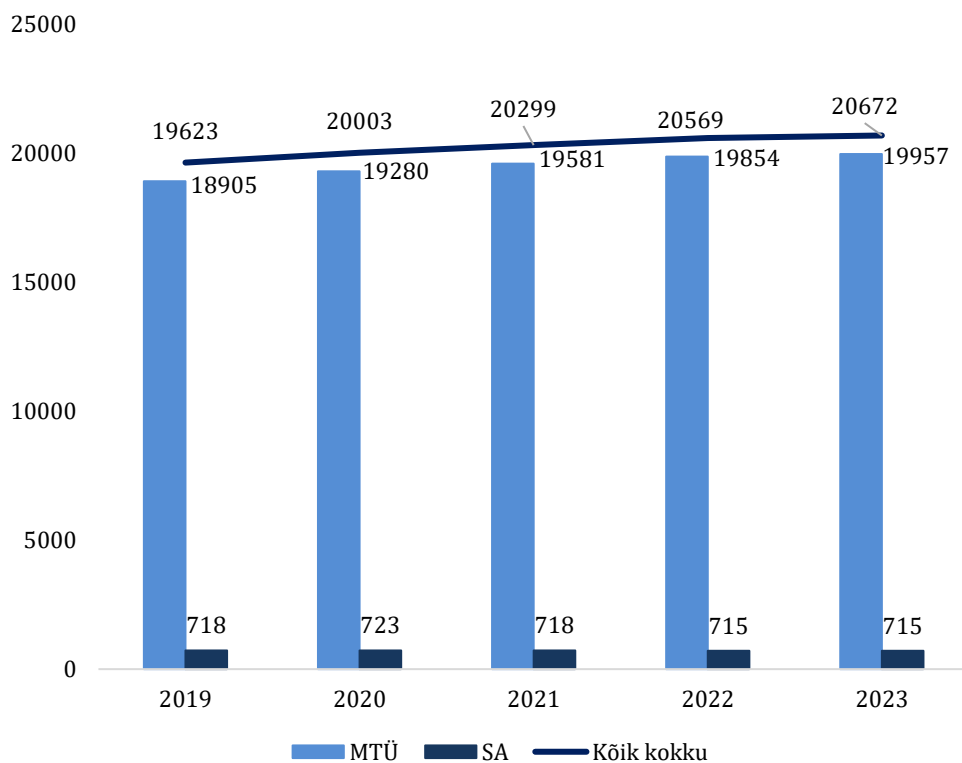
- 0 – ei ole tasutud;
- 1 – tööjõukulused on tasutud.
- Tulud
 - NA ja 0 = pole;
 - <1000;
 - >1000.
- Tulu ettevõtluselt
 - NA ja 0 = ei ole tulu;
 - <1000;
 - >1000.
- Varad
 - NA ja 0 = pole;
 - <1000;
 - >1000

Kirjeldava statistika järel tehakse klasteranalüüs. Klasteranalüüsi meetodiks valiti Ward, mis on kujunenud praktikas üheks parimaks klastrite äratundjaks. See meetod sobib hästi arvuliste tunnuste rühmitamiseks, kuna kasutab eukleidilist kaugust, mis toetub ruuthälbeile. Omavahel ühendatakse need objektid, kus klastrikeskmised määravad ära klasterdustunnuste keskmised. (Soidla, 2024). Klasterdamisel kasutasin arvulisi tunnuseid, mille standardiseerisin Z-skooride alusel. Kuna 2019. ja 2023. aasta arvulised tunnused on väga erineva mõõtühikuga ja hajuvusega, siis on vaja tunnused viia samale skaalale standardiseerimise teel (ehk keskmine 0 ja standardhälve 1). See parandab klasterdamise tulemusi, kuna siis panustab iga tunnus nii-öelda võrdselt. Standardiseerimata ehk originaalsed andmed on nähtavad lisas 3, tabelites 6 ja 7 ning standardiseeritud tabelites 8 ja 9.

4. TULEMUSED

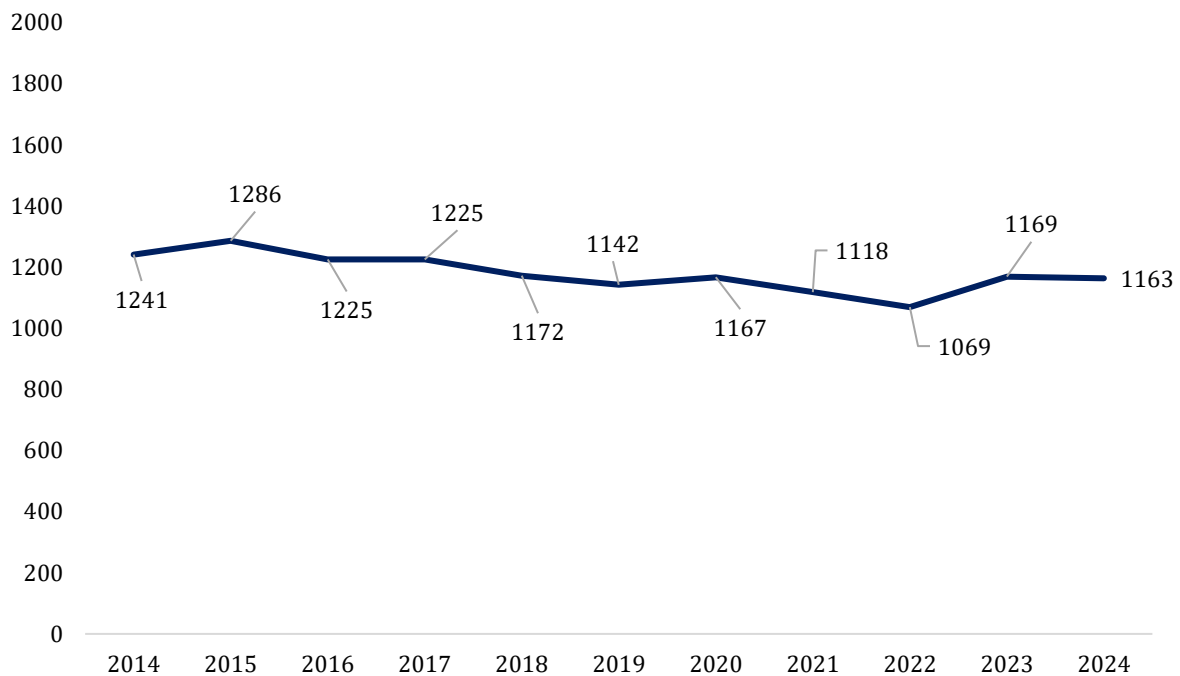
4.1. Kirjeldav statistika mittetulundusühingutest ja sihtasutustest laiemalt

Äriregistri 2025. aasta aprillikuu andmetel on mittetulundusühinguid ja sihtasutusi kokku 23 593. Juriidilisi isikuid kokku on 350 897. Mittetulundusühingud ja sihtasutused moodustavad umbes 6,72% kõigist juriidilistest isikutest Eestis Äriregistri 2025. aasta andmete põhjal. 2025. aasta värsketel andmetel on registreeritud Äriregistrisse 22 808 MTÜ-d ja 785 SA-d. Joonisel 1. on esitatud Äriregistrisse kantud majandusaasta aruannete lõikes unikaalsete MTÜ-de ja SA-de arv. Viimase viie aasta jooksul on sihtasutuste arv püsinud suhteliselt stabiilsel tasemel, varieerudes vaid 3-5 sihtasutuse võrra. Mittetulundusühingute puhul on märgata selget kasvutrendi.

Joonis 1. MTÜ-d ja SA-d ettevõtete arvu dünaamika 2019-2023 esitatud majandusaasta aruannete lõikes.

Jooniselt 2 selgub, et MTÜ-de ja SA-de juurde asutamiste arv on aastate lõikes püsinud samal tasemel - aastate lõikes on tekkinud juurde 1000-1300 ringis ettevõtteid. Eestis näitab üldine suundumus, et igal aastal luuakse järjest enam uusi juriidilisi isikuid. Enamik neist registreeritakse läbi e-äriregistri ja seega on Äriregistris igapäevaselt värske ülevaade ettevõtetest ja ühingutest. Eesti ettevõtlusmaastikul domineerivad valdavalt osaühingud, millele järgnevad füüsilisest isikust ettevõtjad ja korteriühistud.

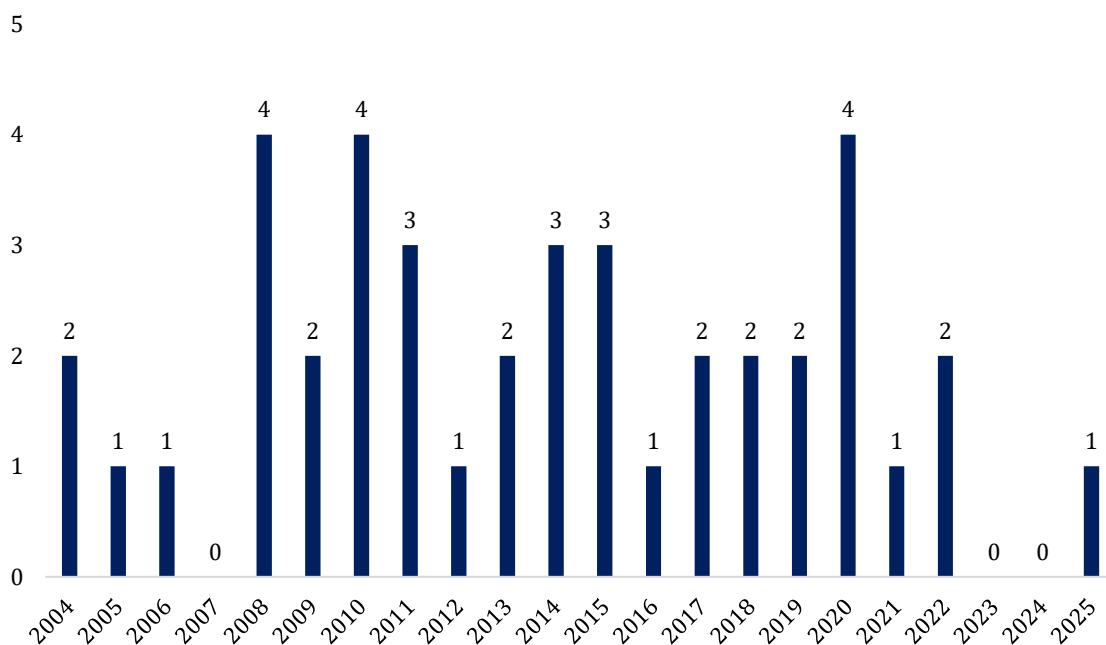
Joonis 2. Uute MTÜ-de ja SA-de juriidiliste isikute arvu kasv aastate lõikes. Allikas: Äriregistri statistika vaade.

Eestis asutatakse igal aastal rohkelt uusi juriidilisi isikuid, samas osa ettevõtteid läbib pankroti-, likvideerimis- või kustutamisprotsessi. Kuna viimastel aastatel on uute juriidiliste isikute loomine ületanud nende arvu, kes on tegevuse lõpetanud, on tegutsevate juriidiliste isikute koguarv aastate jooksul pidevalt kasvanud (E-Äriregister statistikavaade, 2025). 2025.aasta märtsikuu Äriregistri lihtandmete seisuga on registrisse kantud 21 631 MTÜ-d ja 736 SA-d. Likvideerimisel on 1084 MTÜd ja pankrotis 6 (Tabel 3). Sihtasutuste puhul on likvideerimisel 45 ja pankrotis 1. Pankrotijuhtumeid esineb Eesti ärimaastikul suhteliselt harva. Äriregistri andmetel on peamiselt osaühingud ja aktsiaseltsid. Kõige rohkem oli pankrotte registreeritud 2009. ja 2010.aastal, mil Eesti majanduslikku olukorda laostas majandussurutis (E-Äriregister Statistikavaade, 2025). Majandussurutis mõjutas ka MTÜ-de arvu, 2008-2010 langes pankrotti 10 MTÜ-d (Joonis 3). Koroonakriisi ajal (2019-2021) pankrotistus 7 MTÜ-d. Samas selgub jooniselt 3, et MTÜde pankrotistumine on üsna harv nähtus - 10.aasta jooksul on registreeris

pankroti staatuse kokku 20 MTÜ-d. 2023. ja 2024. aastal ei deklareeritud ühtegi MTÜ pankroti. Samas võib märgata trendi, et ebastabiilsetel perioodidel lähevad pankrotti ka mittetulundusühingud, kuigi üldiselt on nende kestlikkus suurem kui osahingutel või aktsiaseltsidel. Kahjuks ei võimalda Äriregistri avaandmed eristada, kui paljud ettevõtte on end ise registrist kustutanud ning mis põhjustel. Küll aga on 2019-2023. aasta andmete põhjal võimalik jälgida juriidiliste isikute koguarvu muutusi ja kõikumisi (nähtav joonisel 1).

Tabel 3. 2025.aasta märtsikuu seisuga registrisse kantud MTÜ-d ja SA-d ettevõtete arvu staatus. Allikas: Äriregistri lihtandmed.

MTÜ arv	SA arv	Kokku	
Likvideerimisel	1084	45	1129
Pankrotis	6	1	7
Registrisse kantud	21631	736	22367

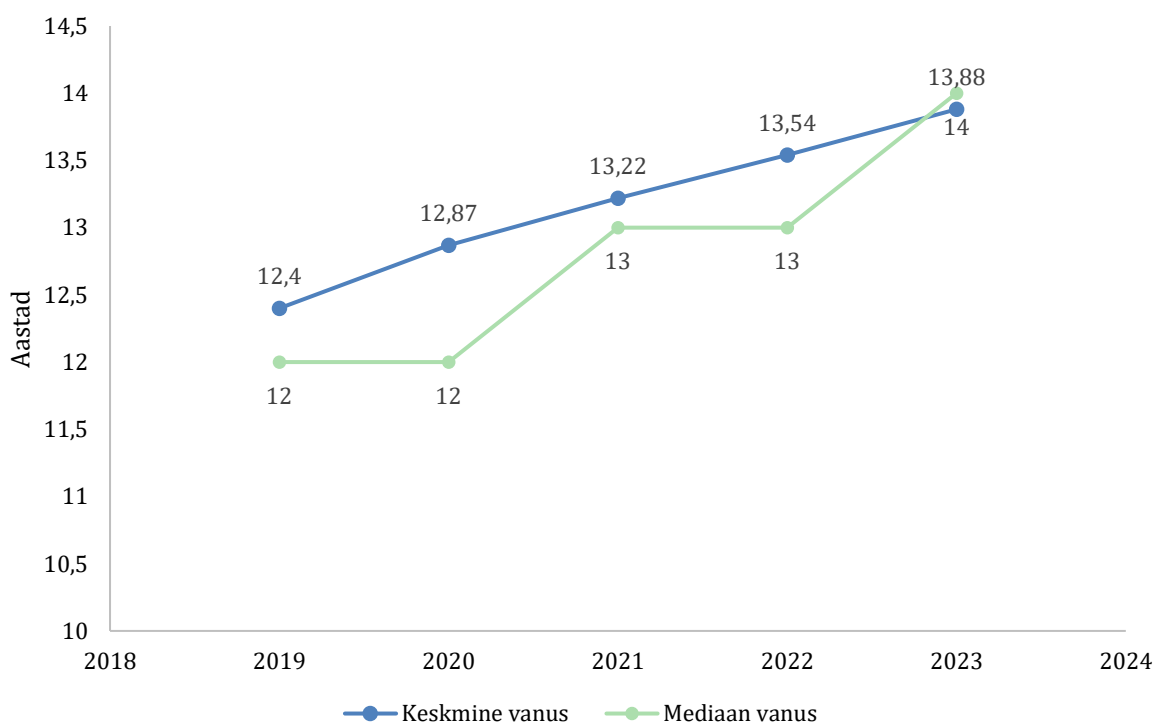

Joonis 3. MTÜ-de pankrottide arv aastate lõikes. Allikas: Äriregistri statistika vaade.

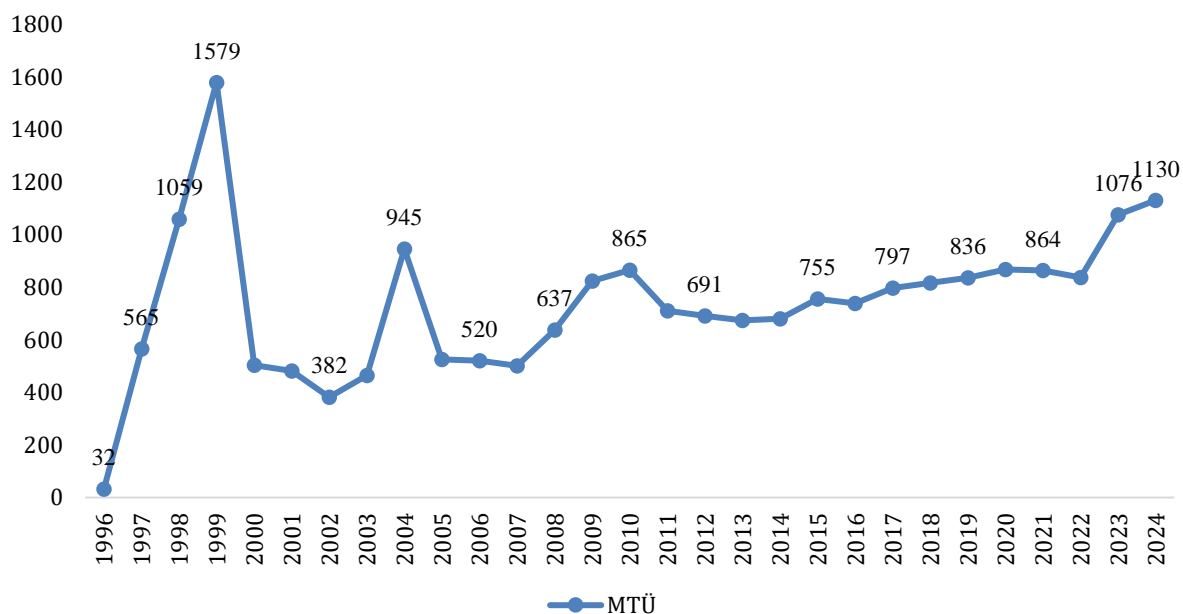
4.1.1. Mittetulundusühingute vanus

Äriregister loodi 1995. aastal ning sellest ajast alates on just sealne andmestik parim allikas teabe saamiseks Eestis tegutsevate juriidiliste isikute vanuse (ettevõtte tegevuse aeg) ja tegutsemisaja kohta. Praegu aktiivsetest juriidilistest isikutest moodustavad umbes kolmandiku

need, kes on alla viie aasta vanad, ning ligikaudu 15% on tegutsenud üle kahekümne aasta. Tegutsevate juriidiliste isikute mediaan vanus on 7,88 ja keskmine vanus on 10,29 aastat. (E-Äriregister, 2025). Seega on Äriregistri lihtandmete põhjal võimalik välja arvutada toimivate MTÜ-de vanus tänu esmase registreerimise kuupäevale. Mittetulundusühingute mediaan vanus on 13 ja keskmine vanus 13,88 aastat (joonis 4). Kõige rohkem tegutsevaid MTÜ-sid pärineb seni aastast 1999, neid on kokku 1579. Seejärel on üle tuhande MTÜ veel, kes seni tegutsevad 1998., 2023. ja 2024. aastast. (Joonis 5). Ka vanuse puhul on näha sarnast elujõulisuse tendentsi, et MTÜ-d on keskmiselt vanemad kui teised äriühingu liigid.

Joonis 4. Registrisse kantud MTÜ-de keskmine ja mediaan vanus 2019-2023.

Joonis 5. Registreeritud ja tegutsevate MTÜ-de arv asutamise aasta lõikes.

4.1.2. Mittetulundusühingute tegevusalade jaotus

Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator (EMTAK) alusel jaotuvad MTÜ-d ligi 750 erineva EMTAK koodi alla (kokku on 1751 erinevat EMTAK koodi). Läbi aastate on populaarsemad mittetulundusühingute tegevusala koodid olnud järgnevad: spordiklubid, piirkondlikku/kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused ja fondid, vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevusega või huvialadega seotud ühendused ning huviklubid, muud mujal liigitamata lõbustus- ja vaba aja tegevused, kunstialane loometegevus ja kontsertide lavastamine ja esitamine, muusikaline loometegevus jms tegevus. Suurima osakaalu tabelis 4 omavad muud tegevusalad (25%), kelle MTÜ-de osakaal oli 1% või vähem. Võrreldes 2019. aastaga on oluliselt vähenenud määramata ehk ilma EMTAK koodita tegevusalade arv – tulemus kahanes 15 protsendipunkti võrra 7%-le (Tabel 4). Sellest võib järeldada seda, et varasemalt määramata ja uued MTÜ-d valisid endale kindlad tegevusala koodid.

Tabel 4. Mittetulundusühingute tegevusala jaotus aastatel 2019 ja 2023.

	Tegevusala 2019	N 2019	%	N 2023	%	Muutus protsendi- punktides
1	Muu	4985	25%	5074	25%	0
2	Määramata	4555	22%	1452	7%	-15
3	Spordiklubide tegevus	1957	10%	2432	12%	+2
4	Piirkondlikku/kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused ja fondid	1370	7%	1629	8%	+1
5	Vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevusega või huvialadega seotud ühendused ning huviklubid	1041	5%	1226	6%	+1
6	Muud mujal liigitamata lõbustus- ja vaba aja tegevused	701	4%	844	4%	0
7	Kunstialane loometegevus	470	2%	580	3%	+1
8	Muud lõbustus- ja vaba aja tegevused	467	2%	482	2%	0
9	Kontsertide lavastamine ja esitamine, muusikaline loometegevus jms tegevus	403	2%	518	3%	+1
10	Muu mujal liigitamata koolitus	387	2%	500	3%	+1
11	Aiandus- ja suvilaühistute jms haldus	386	2%	405	2%	0
12	Mujal liigitamata organisatsioonide tegevus	364	2%	Muu all		
13	Mujal liigitamata sporditegevus	364	2%	494	2%	0
14	Haridust abistavad tegevused	333	2%	436	2%	0

15	Spordi alaliitude, spordiliitude ja spordiühenduste tegevus	317	2%	345	2%	0
16	Muude mujal liigitamata organisatsioonide tegevus	314	2%	379	2%	0
17	Hoonete ja üürimajade haldus (korterühistud, elamuühistud, hooneühistud jms)	299	2%	294	1%	-1
18	Kirikute, koguduste ja kloostrite tegevus	284	1%	329	2%	+1
19	Tervishäiretega isikute ühendused ja nende liidud; puuetega inimeste ühendused ja nende liidud, erivajadustega inimeste kaitseühendused	238	1%	256	1%	0
20	Muude kutseorganisatsioonide tegevus	233	1%	260	1%	0
21	Mujal liigitamata sotsiaalhoolekanne majutuseta	216	1%	282	1%	0
22	Rahvusvähemuste ühendused ja kultuuriseltsid, rahvuste vahelist austust ja sõprust edendavad ühendused	213	1%	238	1%	0
23	Noorte- ja lasteühendused ning noorte ja laste heaolu edendavad ühendused	212	1%	239	1%	0
24	Teatri- ja tantsuetenduste lavastamine ja esitamine	208	1%	263	1%	0
25	Keskkonna- ja looduskaitseühendused	Muu all		267	1%	0
26	Muu huvikoolitus	Muu all		231	1%	0

27	Muu mujal liigitamata kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	Muu all		228	1%	0
28	Kodanikuõiguste kaitse ja eestkoste; teatud elanikegrupi huvide kaitse	Muu all		216	1%	0

4.1.3. Mittetulundusühingute regionaalne jaotus

Viie kuni kuue aasta jooksul pole MTÜ-de maakondlik jaotus muutunud. Äriregistri 2023. aasta andmetel on kõige rohkem MTÜ-sid registreeritud Harjumaal (43%) ja Tartumaal (12%). Seejärel on Ida-Virumaal (7%), Pärnumaal (7%), Lääne-Virumaal (4%) ja Saaremaal (4%). Kõige aktiivsemad MTÜ-de moodustajad on just Eesti saared. Hiiu ja Saare maakonnas on tuhande elaniku kohta vastavalt 29,5 ja 24,9 ühingut. Seejärel on moodustatud 23,4 MTÜ-d 1000 elaniku kohta Läänemaal. Maakondadest kõige vähem on moodustatud MTÜ-sid Ida-Viru maakonnas (tuhande elaniku kohta 11,1organisatsiooni). Võrreldes elanike arvuga on passiivsemad organisatsioonide moodustajad ka Harju maakonna elanikud, kus 1000 elaniku kohta on mittetulundusühinguid 13,5 (Tabel 5).

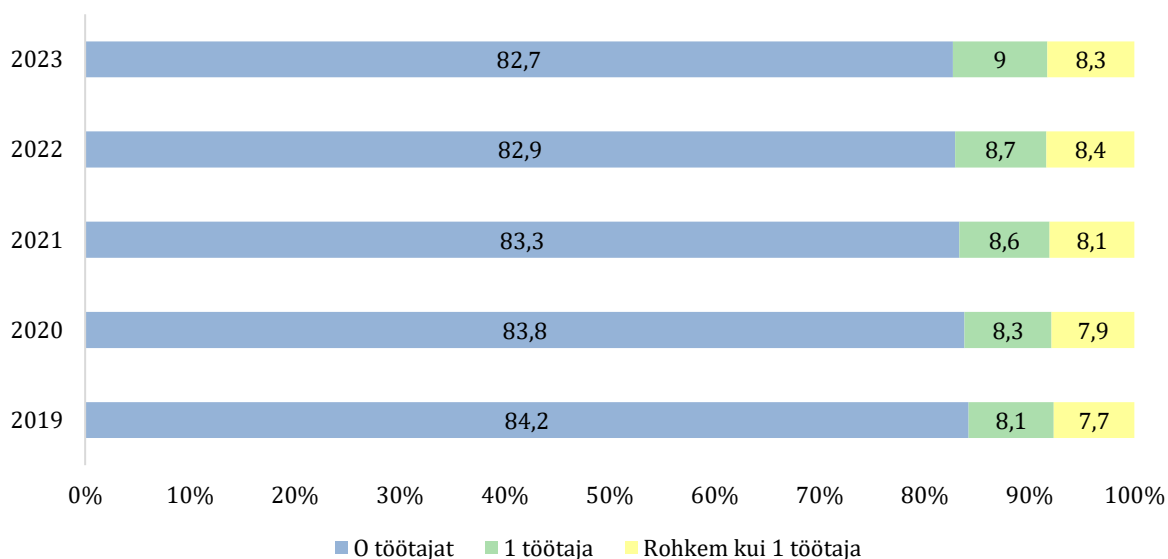
Tabel 5. MTÜ-de arv tuhande elaniku kohta 2023.

Maakond	MTÜ koguarv	MTÜ osakaal	Rahvaarv 2023	MTÜ-d 1000 elaniku kohta
Harju maakond	8789	47,96%	649071	13,5
Tartu maakond	2458	13,41%	162734	15,1
Ida-Viru maakond	1424	7,77%	128568	11,1
Pärnu maakond	1312	7,16%	87234	15,0
Saare maakond	854	4,66%	34330	24,9
Lääne-Viru maakond	850	4,64%	57786	14,7
Viljandi maakond	695	3,79%	44893	15,5
Võru maakond	690	3,77%	34373	20,5

Rapla maakond	529	2,89%	33824	15,6
Järva maakond	488	2,66%	29231	16,7
Valga maakond	480	2,62%	27123	17,7
Lääne maakond	479	2,61%	20456	23,4
Jõgeva maakond	470	2,56%	27147	17,3
Põlva maakond	417	2,28%	23803	17,5
Hiiu maakond	288	1,57%	9778	29,5
Määramata	94	0,51%		

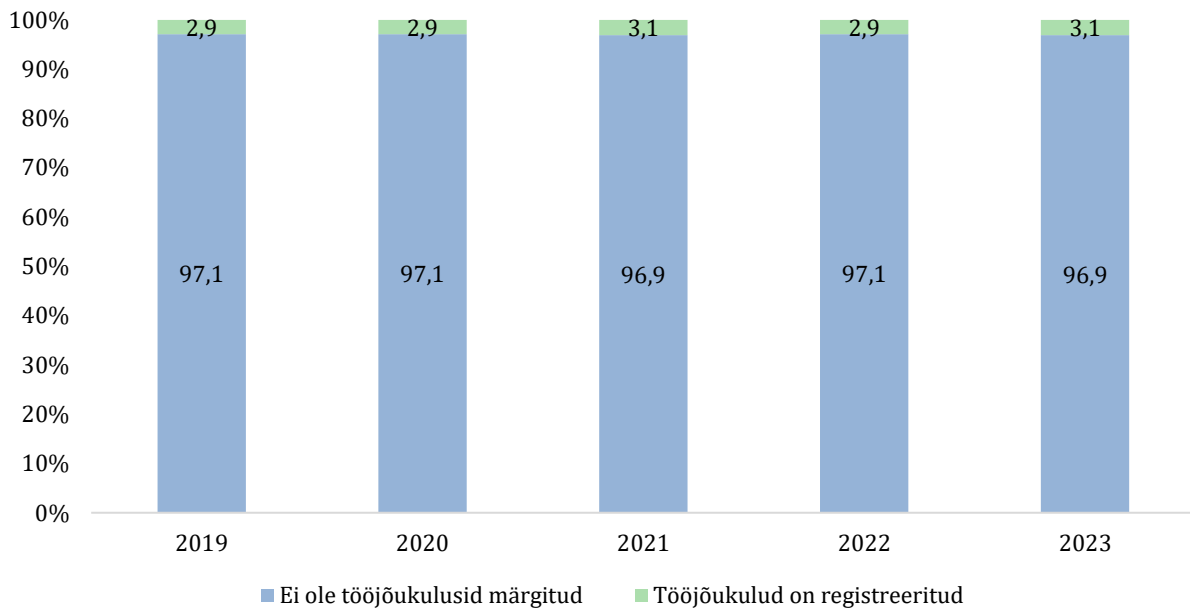
4.1.4. Mittetulundusühingute töötajate arv

Äriregistri majandusaasta aruannete failis on tunnus „töötajate keskmine arv taandatuna täistööajale“, millel on arvuline väärtus. Äriregistris on töötajate arvu lahter paljude MTÜ-de puhul null või väärtus puudus. Eestis tegutsevad üle 60% juriidilistest isikutest ilma töötajateta. Ligi viiendik ettevõtteid on registreerinud ühe töötaja. (Äriregistri statistika vaade, 2025). Jooniselt 6 selgub, et viie aasta lõikes pole töötajaid ligi 80% mittetulundusühingutes, keskmiselt 8-9% on ühe töötaja registreerinud ja 7,7-8,3% on registreerinud MTÜ-s töötajana kaks või enam töötajat.

Joonis 6. MTÜ-desse registreeritud töötajate osakaal 2019-2023.

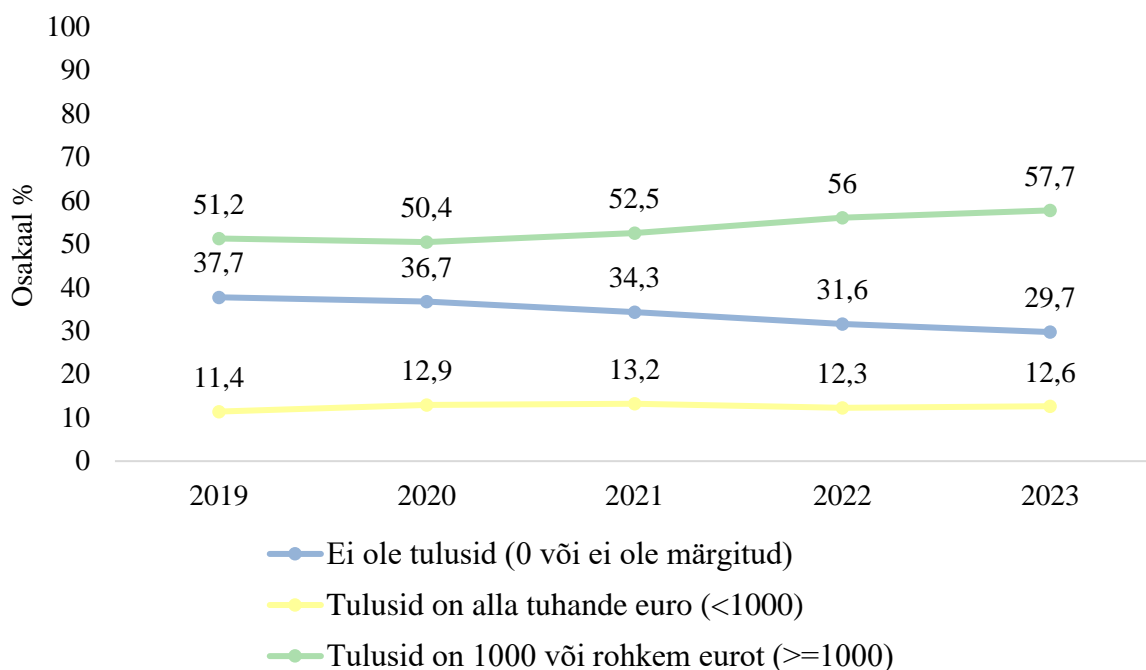
Viie aasta majandusaruannete analüüsist selgub, et ligi 3% MTÜ-sid on registreerinud tööjõukulusid. Pea iga MTÜ, mis on registrisse kantud, ei ole märkinud tööjõukulusid (joonis 7).

Joonis 7. MTÜ-de tööjõukulude Äriregistrisse märkimise osakaal 2019-2023.

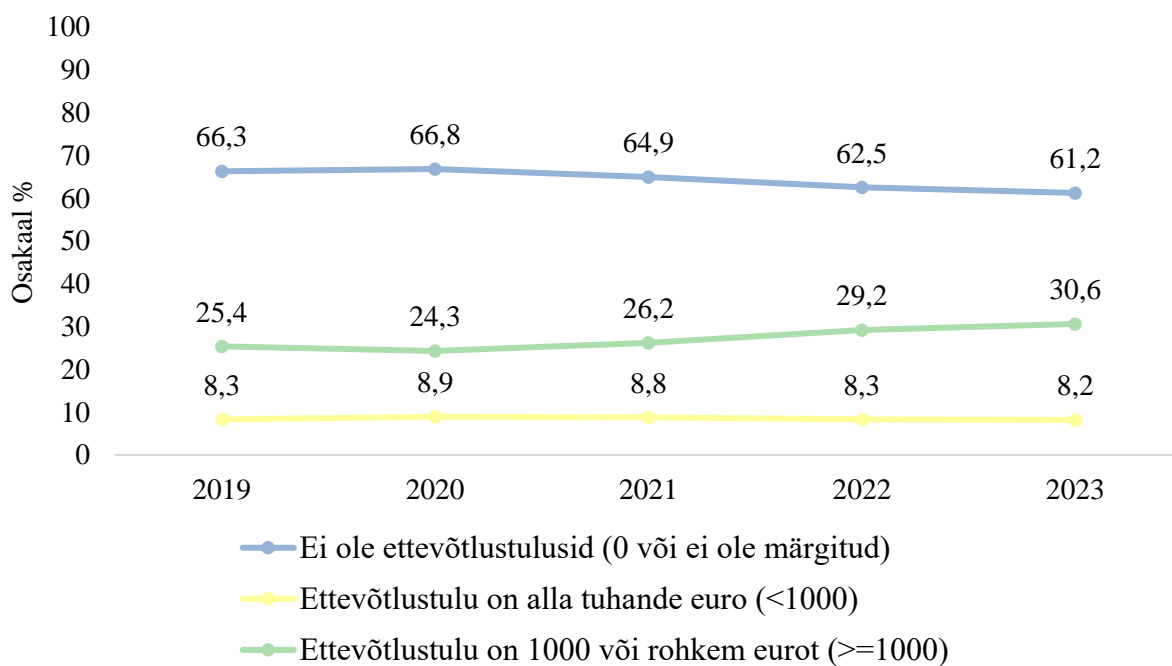
4.1.5. Mittetulundusühingute tulude ja varade osakaal

Mittetulundusühingute tulude osakaal on olnud kõikuv. 2019. aastal kõigist Äriregistrisse kantud MTÜ-dest ei olnud tulusid 37,7%, 2023. aastaks on olukord paranenud ja tulusid ei ole vaid 29,7%. Seega MTÜ-de, kellel ei ole tulusid osakaal vähenes umbes 21%. Kõige enam on 2023. a neid MTÜ-sid, kellel on tulusid 1000 või rohkem eurot majandusaasta kohta – neid on 57,7%. Võrreldes 2019. a on juurdekasv olnud 6 protsendipunkti. Nende ettevõtet osakaal, kus tulusid on alla tuhande, on püsinud stabiilselt 11,4-12,6% juures. (Joonis 8).

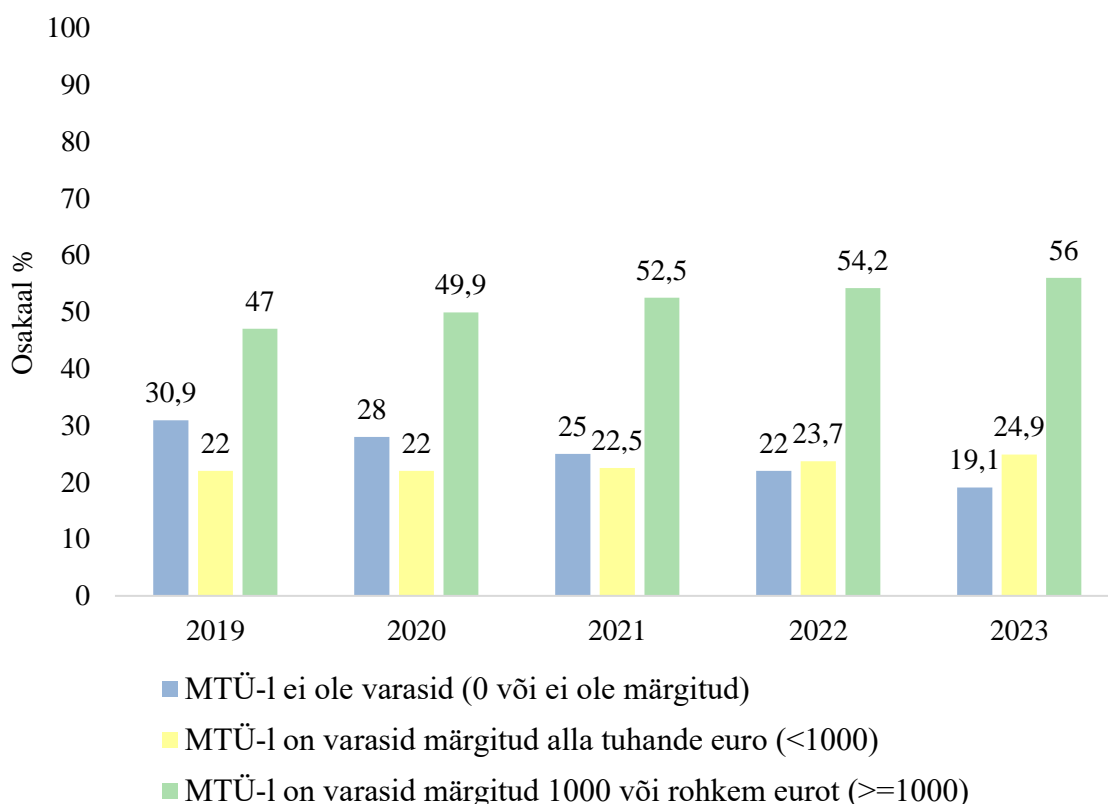
Joonis 8. MTÜ-de tulude osakaal 2019-2023.

Võrreldes viie aasta taguse ajaga on kasvanud nende MTÜ-de arv, kellel on majandusaastal tekkinud ettevõtlustulusid 1000 eurot või rohkem. 2019. a oli selliseid MTÜ-sid neljandik, kuid 2023. a on 30,6%. Neid MTÜ-sid, kelle ettevõtlustulu on alla tuhande euro, neid on olnud stabiilselt 8% ringis. (Joonis 9).

Joonis 8. MTÜ-de ettevõtlustulude osakaal 2019-2023.

Ligi pooltel MTÜ-del on aastate lõikes märgitud majandusaasta aruandes varasid 1000 või rohkem euro eest. Vaatlusperioodil on vähenenud nende MTÜ-de arv, kellel ei ole varasid (-6%). Stabiilsel tasemel on püsinud nende MTÜ-de arv, kellel on märgitud varasid alla tuhande euro. (Joonis 10).

Joonis 10. MTÜ-de varade Äriregistrisse märkimise osakaal 2019-2023.

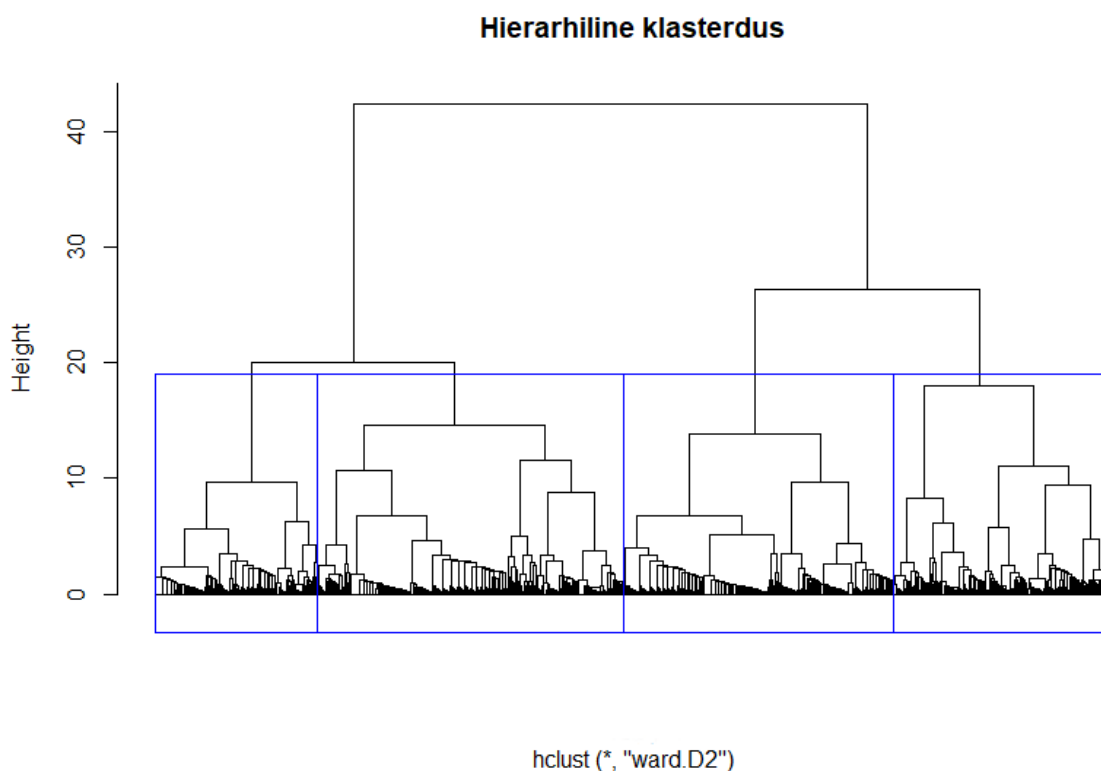
4.2. Mittetulundusühingute profiilid klasteranalüüsi meetodil

Hierarhiline klasteranalüüs on rühmade moodustamise meetod, mille abil saab objektid (MTÜ-d) organiseerida sarnasuste alusel rühmadeks. Meetodi idee on analüüsida igat objekti eraldiseisvalt ja seejärel liita neid sarnasuste alusel suuremateks rühmadeks. (Soidla, 2024). Eesmärk on Äriregistris olevate MTÜ-de rühmitamine finants (nt tulud)- ja tegevustunnuste (nt vanus) alusel. Autor teeb võrdleva klasteranalüüsi 2019. ja 2023. aasta andmete põhjal, kus vaatleb kõiki MTÜ-sid, mis on majandusaasta aruande esitanud 2019. ja/või 2023. aastal. Tunnustena kaasas autor arvulised tunnused nagu MTÜ-de vanus, varad, tulud, tulu ettevõtluselt, annetused ja muud tulud ning töötajate arv taandatud täistööajale. Tööjõukulused

ei lisatud analüüsi, sest mõlemal tunnusel (*labor expense, employee expense*) on positiivseid ja negatiivseid väärtuseid ning paljudel MTÜ-de ridadel on nende väärtuste absoluutväärtused võrdsed. Wardi meetod eeldab eelkõige pidevaid ja samal skaalal mõõdetud tunnuseid ning neid tuleks enne põhjalikumalt analüüsida, kui kokku liita. Klastreid kirjeldatakse maakonna ja tegevusalade lõikes, lisaks tuuakse näiteid MTÜ-dest. Need MTÜ-d, kellel arvulised andmed puudusid, asendati 0-ga, ja kategooriaalsed vastega „puudub“. R-analüüsitarkvaras olevate pakettidega arutati klasterduse tegemiseks eukleidiline kaugus ja klasterduse meetodina kasutati Wardi meetodit. Antud meetod sobib hästi arvuliste tunnuste analüüsimiseks.

4.2.1. MTÜ-de klasteranalüüs Wardi meetodil.

Kahe klassikalise klasterduspuu ehk dendogrammi loomine oli R-tarkvaraga raskendatud suure andmemahu tõttu (ligi 20 000 MTÜ-d). Seega esines metodiline piirang klasteranalüüsi valikus, kasutatud Wardi meetod oli suure andmehulga puhul arvutuslikult oluliselt aeglasem, kuid võimaldas avastada andmemustreid ilma eelnevate oletusteta ning klastrite arvu määramiseta. See tagas esialgsete tulemuste avastuslikuma lähenemise, aga samas sisulise sügavuse, kuna tulemusi oli võimalik mõista ka üksikute MTÜ-de tasandil. Joonisel 11 on näha klasterduspuud, kust joonistub välja 4 suuremat klastrit 2019. aasta andmete põhjal. Klasteranalüüsi tehes lähtun 2019. ja 2023. aastal neljast klastrist.

Joonis 11. Klastrite arvu määramine klasterduspuu alusel 2019. aasta andmete põhjal.

Hierarhilise klasterduses eesmärk on mõista MTÜ-de klasterite finantsnäitajaid, vanust ja töötajate arvu. Wardi klasterduse tulemusel tulid nii 2019. aasta ja 2023. aasta üsna sarnased neli klasterit.

4.2.2. MTÜ-de klasteranalüüs 2019. aasta andmete põhjal

2019. aasta analüüsist selgub, et esimeses klasteris on 11 173 MTÜ-d. Sellesse klasterisse kuuluvatest MTÜ-dest on 12% spordiklubid, 9% piirkondliku/ kohaliku elu edendavad ühingud, 6% vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevusega tegelevad ühingud. Määramata tegevusala koodiga on MTÜ-dest 5%. Ülejäänud kaks kolmandikku (68%) jagunevad väiksemate tegevusalakoodide lõikes nagu ka tabelis 4 Maakondade põhised on enamasti MTÜ-sid Harjumaakonnas (43%), Tartumaal 12%, Ida-Viru maakonnas 7% ja Pärnu maakonnas 7%. Keskmine vanus on MTÜ-del selles klasteris 16 aastat. Töötajate arv on keskmisel 0-1. Keskmine tulu aasta kohta on 35 018 tuhat eurot, tulu ettevõtluselt 8 585 tuhat eurot ja annetused ning muud tulud on 15 878. Miinimum tulu oli klasteris -23848, maksimum 4 721 637 ja mediaan 3725 eurot. Ilmestamiseks antud klasteritesse kuuluvate MTÜ-de profiili, on järgnevalt juhusliku valiku teel nimetatud neist mõned: Mittetulundusühing Saarepiiga Koolitus, Aruküla Vabakooli Selts, SK FC Levadia Jalgpallikool, MTÜ Shatè Tantsukool, Eesti Metodisti Kiriku Tallinna Kogudus, Korvpalliklubi Viimsi ja paljud teised.

Teise klasteri moodustavad 9027 MTÜ-d, kes on keskmiselt tegutsenud 2,7 aastat. 44% klasterisse kuuluvatest MTÜ-dest ei ole tegevusala määratud, 6% on tegevusalaks spordiklubide tegevus, 4% piirkondlikku/kohaliku elu edendavad ja toetavad ühendused ja fondid ja 4% vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevusega või huvialadega seotud ühendused. 42% MTÜ-dest, kes klasterisse kuuluvad, tegutsesid Harjumaal, 12% Tartumaal ja 7% Ida-Virumaal ja 6% Pärnumaal. Registreeritud töötajate arv on keskmiselt 0,08 ehk null. Keskmine tulu aasta kohta on 4914 tuhat eurot, tulu ettevõtluselt 1899 tuhat eurot ja annetused ning muud tulud on 1757. Miinimum tulu oli klasteris -12963, maksimum 164 726 ja mediaan 0 eurot. Mõned näited MTÜ-dest, kes kuuluvad klasterisse - Kultuuriselts Paabel, Hiinlaste Assotsiatsioon Eestis, Tartu Spordiklubi Jetsport, mittetulundusühing Tallinna Tarbijakaitse Nõuandla ja paljud teised.

Kolmandasse klasterisse kuulub 113 MTÜ-d. Tegevusala järgi kuuluvad klasterisse 16% spordiklubid, 6% põhikoolide tegevus, 5% vanurite ja puuetega inimeste hoolekandeesutused jt. Organisatsioonide keskmine vanus on 17,4 aastat. Keskmine töötajate arv on 29. Keskmine

tulu aasta kohta on 1 287 382 tuhat eurot, tulu ettevõtluselt 514 899 tuhat eurot ja annetused ning muud tulud on 629 319. Miinimum tulu oli klastris 2345, maksimum 7 167 813 ja mediaan 915517 eurot. Nendeks MTÜ-deks on näiteks - MTÜ Haridus- ja Kultuuriselts Tuulemaa, Mittetulundusühing Iseseisev Elu, Viljandi Vaba Waldorfkooli Ühing, FCI Levadia MTÜ, Eesti Kergete Jõustikuliit jpt.

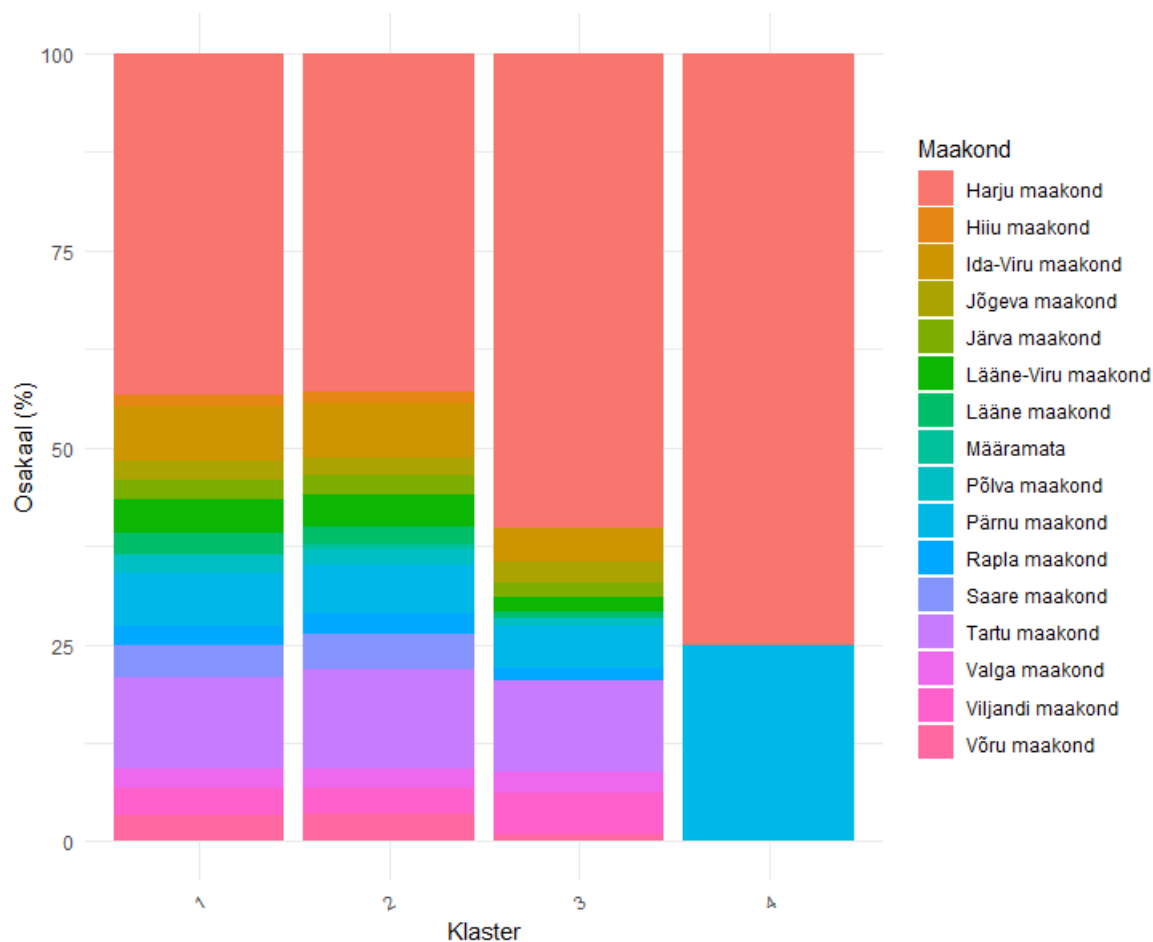
Neljandasse klastrisse kuuluvad erandid ehk 4 MTÜ-d. Nendeks MTÜ-deks on Eesti Olümpiakomitee, Eesti Evangeelne Luterlik Kirik, Mittetulundusühing Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus ja Mittetulundusühing Pärnumaa Ühistranspordikeskus. Tegemist on kõrgete majandusnäitajatega klastriga.

Tabelis 10 on kuvatud 2019. a mittetulundusühingute klastrid.

Tabel 10. 2019. aasta mittetulundusühingute klastrid Wardi meetodil.

Klaster	1	2	3	4
N	11 173	9027	113	4
Peamine EMTAK	Spordiklubide tegevus	Määramata tegevusala	Spordiklubide tegevus	Muud maismaaveondust teenindavad tegevusalad
Peamine maakond	Harju maakond	Harju maakond	Harju maakond	Harju maakond
Keskmine tegutsemisaeg (aastad)	16	2,7	17,4	15
Keskmine varad (tuhat eurot)	33368	3078	1115720	9139125
Keskmine Annetused ja muud tulud (tuhat eurot)	15878	1757	629319	11083128
Keskmine tulu (tuhat eurot)	35018	4914	1287382	12954457
Keskmine tulu ettevõtlusest (tuhat eurot)	8585	1899	514899	1871330

Keskmine arv registreeritud töötajad täistööajale	0,64	0,08	29,38	47
--	------	------	-------	----

Joonis 11. Maakondade jaotus klasterites 2019.

4.2.3. MTÜ-de klasteranalüüs 2023. aasta andmete põhjal

2023. aasta tulemustest selgub, et esimene klaster on jätkuvalt suurim – 13 867 MTÜ-ga. 13% kuulub pordiklubide tegevusalasse, 9% piirkondlikku/kohaliku elu edendavatesse ühingutesse, 6% vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevusega. 5% on määramata tegevusalaga ja 67% jaguneb 534 erineva tegevusala lõikes. Keskmine vanus on 17,8, mis on võrreldes 2019.a tulemustega kõrgem. Töötajaid on keskmiselt 0,6 nagu oli ka 2019. a. Tulud ja annetused ning muud tulud on võrreldes 2019. aastaga kasvanud mitme tuhande võrra (nt tulud, 35 018 tuhat € -> 40 594 tuhat €). Miinimum tulu oli klasteris -14 999, maksimum

9 253 960 ja mediaan 2848 eurot. Regionaalselt sellesse klastrisse kuuluvad MTÜ-d valdavalt Harjumaal (43%), Tartumaal (11%), Ida-Virumaal (7%), Pärnumaal (7%), Lääne-Virumaal (4%), Saaremaal (4%), Viljandi maakonnas (4%) ja Võrumaal (3%). Antud klastrisse kuuluvad MTÜ-d esindavad hästi üldist MTÜ-de jagunemist maakondade vahel. Võrreldes üldise jaotusega on antud klastris 4% vähem Harju maakonna MTÜ-sid, Tartumaal 2% rohkem ja väiksemate maakondade osakaal on pisut suurem kui 2023.aasta regionaalses üldjaotuses.

Teise klastrisse kuuluvad 95 MTÜ-d. Sarnaselt esimesele klastrile kuuluvad sinna 13% spordiklubid, 9% piirkondlikku/kohalikku elu edendavad ühendused ja 6% vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevusega tegelevad ühendused. 47% MTÜ-dest tegutseb Harjumaal, 19% Tartumaal ja 5% Pärnumaal. 2023. aasta MTÜ-de üldisest jaotusest on selles klastris oluliselt rohkem Tartu maakonnas asuvaid MTÜ-sid (+5%). Klaster erineb teistest kuna neil ettevõtetel on keskmiselt rohkem varasid, tulusid ja tulusid ettevõtlusest. Miinimum tulu oli klastris 502453, maksimum 7835259 ja mediaan 1300319 eurot. Keskmise töötajate arv on 34. Mõned näited MTÜ-dest - MTÜ Haridus- ja Kultuuriselts Tuulemaa, Kuulmisrehabilitatsiooni Keskus, Mittetulundusühing Miikaeli Ühendus, Tartu Spordiselts "Kalev", SOS Lasteküla Eesti Ühing, Audentese Spordiklubi ja paljud teised.

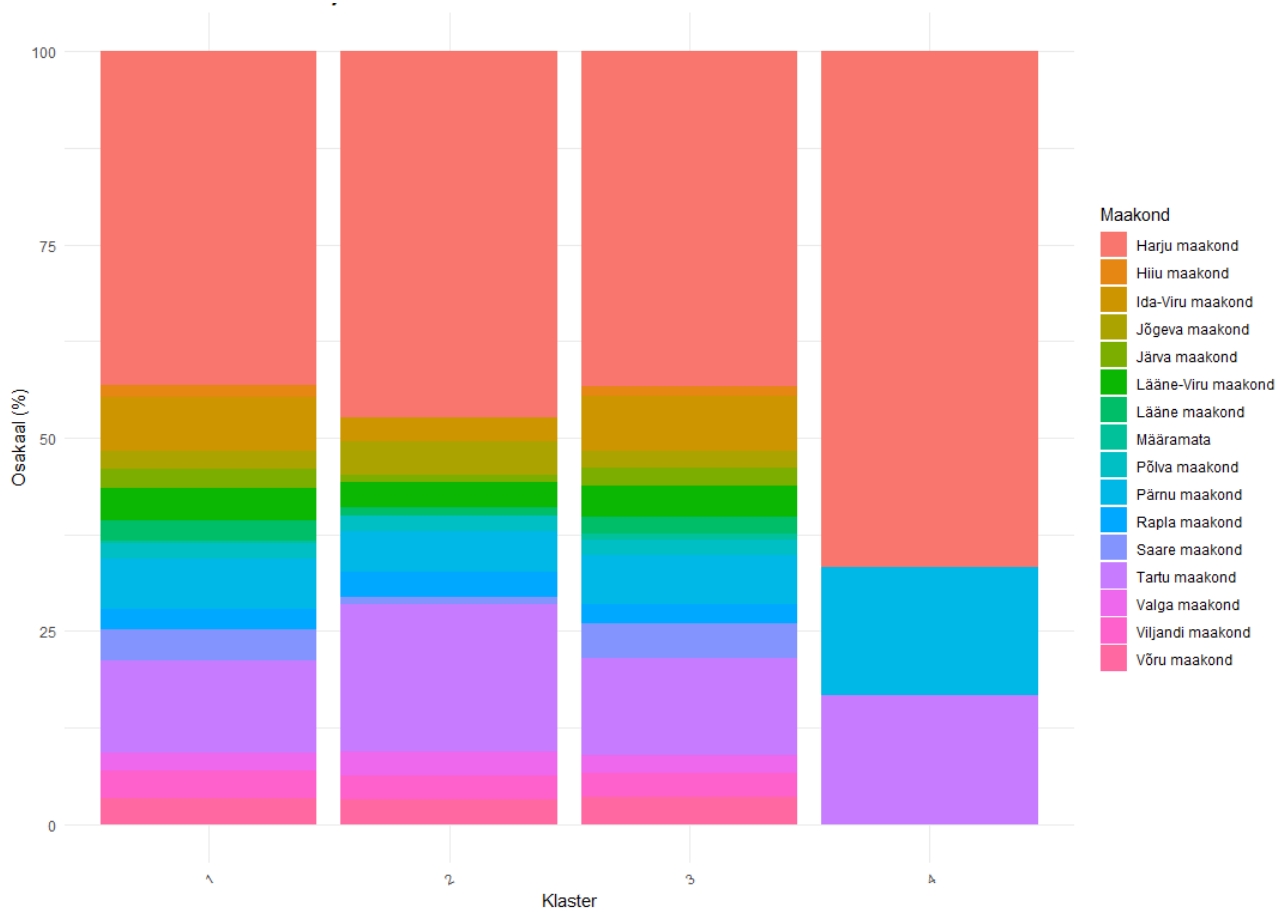
Kolmandat klastrit iseloomustab vähene tulu, lühike tegutsemisaeg ja töötajaskond. Keskmise töötajate arv on 0,17 ja keskmine vanus on 3,8. Kolmandasse klastrisse kuuluvad 6349 MTÜ-d, kellest 13% on tegevusala määramata, 10% on tegevusalaks spordiklubide tegevus ja 7% on piirkondlikku/kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused. Ülejäänud MTÜ-d jagunevad lihi 220 tegevusala lõikes. Antud klastris on samuti ligilähedane jaotus üldise maakondliku lõikega – valdavalt asuvad organisatsioonid Harjumaal, Tartumaal ja Ida-Virumaal. Võrreldes 2019.aastaga on selles klastris muutunud MTÜ-de registreerimine maakondlikult mitmekesisemaks. Keskmise tulu aasta kohta on 12 849 tuhat eurot, tulu ettevõtluselt 4 775 tuhat eurot ja annetused ning muud tulud on 5 386. Miinimum tulu oli klastris -3546, maksimum 428705 ja mediaan 1001 eurot. Mõned klastrisse kuuluvate liikmete näited - Garaažiühistu ÖÖBIK, Mittetulundusühing Võhma Ekraan, Raeküla Spordiklubi, Mittetulundusühing Helme Valla Pensionäride Ühendus, Väike-Peetri külaselts, Lavassaare Külaselts jpt.

2023.a iseloomustavad ka neljandat klastrit erandid, neid MTÜ-sid on 6. Keskmise töötajate arv on 45. Organisatsioonid on tegutsenud 21 aastat. Keskmise tulu aasta kohta on 17 603 454 tuhat eurot, tulu ettevõtluselt 3 092 064 tuhat eurot ja annetused ning muud tulud on 14 511 391. Neli MTÜ-d on registreeritud Harjumaale, 1 Pärnumaale ja 1 Tartumaale. Nendeks MTÜ-deks on Eesti Autorite Ühing, Eesti Olümpiakomitee, MTÜ Eesti Pagulasabi, Eesti Evangeelne

Luterlik Kirik, Mittetulundusühing Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus ja Mittetulundusühing Pärnumaa Ühistranspordikeskus. Eesti Olümpiakomitee suured tulud ja toetuste summad on seotud 2024.a saabunud olümpia aastaga. MTÜ Eesti Pagulasabi toetused ja tulude suurenemine on seotud Ukraina sõjapõgenikega. Tabelis 11 on näha klastrite jaotust aastal 2023.

Tabel 11. 2023. aasta mittetulundusühingute klastrid Wardi meetodil.

Kaster	1	2	3	4
N	13867	95	6349	6
Peamine EMTAK	Spordiklubide tegevus	Spordiklubide tegevus	Määramata tegevusala	Muud maismaaveondust teenindavad tegevusalad
Peamine maakond	Harju maakond	Harju maakond	Harju maakond	Harju maakond
Keskmine vanus (aastad)	17,8	20	3,8	21
Keskmine varad (tuhat eurot)	38639	769910	8539	12222480
Keskmine Annetused ja muud tulud (tuhat eurot)	20438	746547	5386	14511391
Keskmine tulu (tuhat eurot)	40594	1804374	12849	17603454
Keskmine tulu ettevõtlusest (tuhat eurot)	9445	950204	4775	3092064
Keskmine arv registreeritud töötajad täistööajale majandusaasta aruannetes	0,6	34,29	0,17	44,83

Joonis 12. Maakondade jaotus klastrites 2023.

Wardi meetodil tehtud klasteranalüüsi tulemustest selgub, et kõik klastrid on geograafiliselt kaldu suuremate maakondade poole ja enim on MTÜ-sid Harjumaal. Enamlevinud tegevusala on spordiklubide tegevus. Võrreldes viie aastaga on kõik finantsnäitajad veidi kasvanud, samas töötajate arv on püsinud madalal tasemel.

5. ARUTELU

5.1. Eestis tegutsevate mittetulundusühingute arv, tegevus- ja finantsnäitajad viie aasta võrdlused

Tuginedes Äriregistri avaandmetele, näitab magistr töö analüüs, et viimase viie aasta jooksul on Eestis tegutsevate mittetulundusühingute arv ning nende tegevus- ja finantsnäitajad oluliselt paranenud. Äriregistri andmetel kasvas MTÜ-de arv 5,6% võrra viie aasta lõikes, 2019. aasta seisuga oli registrisse kantud 18 905 MTÜ-d ja 2023. a 19 957. Viie aasta lõikes tekkis mittetulundussektorisse 1000-1300 ühingut. Mittetulundusühingute majandusaasta aruannete esitamine ja korralik täitmine on aastate lõikes paranenud ning vähenenud on puuduvate väärtustega aruannete arv. Seega saab väita, et MTÜ-d on muutunud kohusetundlikumaks aruannete täitmise suhtes. Keskmine MTÜ on 2023. aastal 13,88 aastat vana ning on kõigest Eesti ettevõtetest 3 aastat vanem (juriidiliste isikute keskmine vanus on 10,29). Kirjanduse ülevaates selgus, et MTÜ-d on oma vormilt püsivad, vaatamata ühiskondlikele oludele (James ja Rose-Ackerman, 1986). Lisaks toimus MTÜ-de loomisbuum 1999. aastal, kus loodi 1579 MTÜ-d, seejärel on ületatud tuhande MTÜ künnis 2023. aastal. Regionaalselt jaotuvad MTÜ-d ootuspäraselt suurematesse Eesti maakondadesse – Harjumaale, Tartumaale, Ida-Virumaale ja Pärnumaale. See on sarnane tulemus Tallinna Ülikooli (2015) tulemusega, kus kõige suurem osakaal oli suuremates maakondades. MTÜ-de tegevusväljaks oli 2014. aastal nii maakondlik tasand kui ka üle-eestiline, seda kinnitavad ka Äriregistri andmed kui ka majandusaasta aruanded. Samas kõige aktiivsemad MTÜ-de asutajad on just Eesti saartel ning Läänemaal. Kui arvestada maakondade elanike arvu, siis kõige vähem on moodustatud MTÜ-sid tuhande elaniku kohta Harjumaal ja Ida-Virumaal. Lähtuvalt heaoluriigi teooriast (Salmon ja Anheimer, 1998) on suuremates maakondades on riiklikult loodud rohkem ressursse ja sotsiaalteenuseid. Mistõttu on nendes maakondades väiksem vajadus mittetulundusühingute järele. Väljaspool suuremaid keskusi on avaliku sektori teenuste ulatus ja kasutusvõimalused väiksemad. Seetõttu võivad aktiivsed kogukonna liikmed luua MTÜ-sid, mis pakuvad vajalikke teenuseid ja tooteid.

Mittetulundusühingute tegevusalade maastik on mitmekesine. Kõige rohkem leiab MTÜ-sid spordiklubide tegevusala koodi alt, seejärel on tegevusaladeks piirkondliku/kohaliku elu edendavad organisatsioonid ning vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevusega või huvialadega seotud ühendused. Huvitava leiuna saab välja tuua, et 2019. aastal ei olnud tegevusala määratud ligi neljandikul MTÜ-dest, kuid 2023. a langes määramata tegevusalade osakaal alla 10%. See tulemus näitab aruandluse ja riikliku statistika paranemist. Ülejäänud MTÜ-d jagunevad ligi 750 erineva tegevusala lõikes. Eestis on majandusaasta aruannetes välja toodud MTÜ-de töötajate keskmine arv taandatuna täistööajale. Eestis tegutsevad 60% juriidilistest isikutest ilma töötajateta, MTÜ-de puhul on see 20% võrra suurem. Üks või enam töötajat on registreeritud ligi viiendikul MTÜ-dest. Peaaegu kõigil MTÜ-del ei ole tööjõu kulusid märgitud läbi aastate. Rikmann jt. (2014) leidis, et aasta-aastalt vähenes palgatöötajate rakendamine, Äriregistri andmetel viie aasta lõikes registreeritud töötajate arv on püsunud samal tasemel. Võrreldes viie aasta taguse perioodiga pole töötajate arv ja tööjõukulude ning selle registreerimine muutunud. Kahjuks pole avaandmetest kättesaadav vabatahtlike arv, mis aitaks iseloomustada mittetulundusühinguid veelgi põhjalikumalt, sest mittetulundussektoris on üheks olulisemaks näitajaks vabatahtlikkus ja vabatahtlik töö (Salmon ja Anheimer, 1998; Sajardo & Serra, 2011, viidatud Pennerstorfer ja Rutherford, 2018 kaudu; Mook, Handy & Quarter, 2007, viidatud Pennerstorfer ja Rutherford, 2018 kaudu). Finantsnäitajatest selgus, et ligi kolmandikul MTÜ-del ei ole tulusid, kuid aasta-aastalt on nende MTÜ-de arv vähenenud. Natuke rohkem kui kahel kolmandikul MTÜ-dest on märgitud aastaaruannetes tulud. Ettevõtlustulude puhul on vastupidine trend – ligi 60-66% MTÜ-dest ei ole ettevõtlustulusid ja ettevõtlustulud on olemas ligi kolmandikul MTÜ-dest. Nagu kirjanduse ülevaates selgus, siis mittetulundusühingute eesmärk ei ole majandustegevuse käigus tulu teenimine (Mittetulundusühingute seadus, 1996; Weisbrod, 1988, James ja Rose-Ackerman, 1986; DiMaggio ja Anheimer, 1990) ja nii kinnitavad ka andmed, et ettevõtlustulu osakaal kogutuludest on pigem marginaalne. Rohkem kui kolmel neljandikul MTÜ-dest on majandusaasta aruannetes märgitud varasid.

Eesti mittetulundusühingud on eriilmelised, kuid domineerivad need MTÜ-d, kel on pikem tegutsemisaegvanemad ja need MTÜ-d, kellel ei ole töötajaid ega tulu. Lisaks jagunevad MTÜ-d erinevate tegevusvaldkondade alla. Kuid kõige rohkem on MTÜ-sid sporditegevus ning lõbustus- ja vaba aja tegevuste tegevusvaldkonna all.

5.2. Eesti mittetulundusühingute profiil tuginedes Äriregistri avaandmetele

Eestit iseloomustab heaoluriigi teooria ja sotsiaalse päritolu teooria sotsiaaldemokraatlik mudel (Salmon ja Anheimer, 1998), kuna riik pakub laias ulatuses erinevaid teenuseid, näiteks sotsiaalteenuseid ja kvaliteetset haridussüsteemi ning nendes sektorites on mittetulundusühingute osakaal oluliselt väiksem. Siiski nähakse ette, et toimumas on pööre mittetulundussektori suurem rolli suunas, ja seda tänu heaoluriigi vähenevale võimekusele teenuste pakkumisel ei suuda ise pakkuda kõiki teenuseid. (Ornellas jt, 2020; Iqbal jt, 2023). Mittetulundussektoris kohaldub vastastikuse sõltuvuse teooria peamiselt sihtasutustele, kuid on positsioneerumas ka mittetulundusühingute vaatest, see tähendab, et riigi ja mittetulundussektori omavaheline koostöö on suurenenemas avalikke probleemide lahendamise ja hüvede pakkumisel (Salmon ja Anheimer, 1998; Lecy ja Van Slyke, 2012).

Äriregistri avaandmetele tuginedes on Eesti mittetulundusühingute profiil ajas püsiv, kuna vaadeldavate aastate lõikes joonistusid välja sarnased profiilid. Analüüsi käigus selgusid nii 2019. kui ka 2023. aastal neli rühma, mis lähtusid MTÜ-de tegevus- ja finantsnäitajatest. Tegevusena vaadeldi töötajate arvu ja tegutsemisaastaid ning finantsnäitajatena varasid, tulusid, ettevõtlustulusid ning annetusi ja muid tulusid. Valdavalt iseloomustab MTÜ-sid ühiskondliku kasu loomine ja mitte-majanduslik kasum.

Klasteranalüüs kinnitab üle kirjeldava statistika ja klasteranalüüsi tulemused sarnanevad omavahel – valdavalt tegelevad MTÜ-d suuremates linnades ja eriti on MTÜ-d koondunud Harjumaaale. Tegevusalade lõikes on sarnane tulemus, domineerivamad tegevusalad on spordiklubide tegevus ja piirkondlikku/kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused. Lisaks on oluline osakaal neil MTÜ-del, kellel ei ole tegevusala koodi.

Üheks profiiliks on n-ö teismelised mittetulundusühingud, kes on toimetanud keskmiselt 16 aastat, kuid nende töötajate arv keskmiselt 0-1. Keskmiselt nad on majanduslikult elujõulised – nende keskmine majandusaasta tulu on 35 018 tuhat eurot, mis 12-kuu lõikes on ligi 2918 eurot. Keskmine annetuste ja muude tulude summa oli 2019. a 15 878 eurot, mis on majandusaasta lõikes 1323 eurot. Annetused ja muud tulud moodustavad kogu tulust 4,5%. Peamiselt tegutsevad Harjumaaal, aga need MTÜ-d on esindatud regionaalses vaates kõigis teistes maakondades. Neid ühinguid iseloomustab iseseisvus ja stabiilsus ning kohaliku elu, spordi,

kultuuri ja muu vaba aja võimaluste edendamine. See profiil sobitub avalike hüvede teooriaga (Hansmann, 1987; Weisbroad 1988; Kingma, 1997), kuna selles rühmas on mittetulundusühingute nime all toimivad organisatsioonid, mis on äri sektori suunitlusega. Lisaks saab siin kohandada valitsuse ja turu ebaõnnestumisteooriat (Salmon ja Anheimer, 1998; Hansmann, 1987; Lecy ja Van Slyke, 2012). Esiteks pole spordiorganisatsioonide seisukohalt avalik sektor loonud piisavalt tasuta või tasulisi avalikke teenuseid või kui on, siis need on üldise ja laiema haardega, seega on turul tekkinud palju MTÜ-sid erinevate füüsilist aktiivsust toetavate ühingute järgi. Riiklikus kontekstis on vaid Audentese Spordikool, mis toetab sportlike suundumisi õppimise protsessis, kuid isegi spordiliidud on loodud MTÜ vormina, mis on justkui käepikendus riigile ja kohandub vastastikuse sõltuvuse teooria (Salmon ja Anheimer, 1998; Lecy ja Van Slyke, 2012). Teisalt on esimesse rühma koondunud MTÜ-d regionaalselt laiali ja erinevate tegevusalade all, mis jällegi toetab valitsuse ja turu ebaõnnestumise teooria seisukohti (Salmon ja Anheimer, 1998; Hansmann, 1987; Lecy ja Van Slyke, 2012), näiteks ei pruugi toimida turg maapiirkondades/hajaasustustes, kuna riigil ei ole ressursse. Selle olukorra parandamiseks on loodud erinevad MTÜ-d nii vaba aja, spordi, kultuuri kui ka sotsiaalteenuste jaoks (nt oli MTÜ märkinud tegevusalaks õendusabi). Kui lähtuda siin Weisbrodi (1988, viidatud Kingma 1997 kaudu) kollektiivsuse indeksist, siis käesoleva rühma indeks oleks 2019. aastal 45% ja 2023. aastal 50%. Kollektiivsuse indeks näitab kui suur osa organisatsiooni sissetulekutest moodustavad annetused ja kingitused ning toetused. Kahe vaadeldava aasta võrdluses on märgata, et esimeses klustris on annetustele ja muudele toetustele toetumine kasvanud.

Teine profiil on lapseas mittetulundusühingud, kes on tegutsenud keskmiselt 3,8 aastat ja neil ei ole registreeritud töötajaid. Suures osas iseloomustab seda klustrit tegevusala puudumine – mitmed MTÜ-d ei ole osanud endale valida tegevusala koodi. See viitab, sellele, et ühingu loojad, ei ole osanud ja/või viitsinud valida endale tegevusala koodi, kuid tulemus teadlikkus on aasta-aastalt tõusnud. Majandusnäitajate poolest on need MTÜ-d pigem tagasihoidlikumad, majandusaasta aruannete keskmine tulu oli 2023. aastal 12 849, mis on võrreldes 2019. aastaga 2,6 korda suurem (2019. aastal oli tulu 4914 tuhat eurot). 2019. aastal moodustasid annetused kogutulust umbes 36% ja 2023. aastal annetuste osakaal kogutulust kasvas kuue protsendipunkti võrra 42%-le. Selles rühmas on kollektiivsuse indeks rühmas on annetuste arv kogu tulust, mis vastab Weisbroadi (1988, viidatud Kingma 1997 kaudu) indeksi valemile, et kui suur organisatsiooni tulust tuleb annetustest, kingitustest ja toetustest. Regionaalsel tasandil

leidub neid MTÜ-sid igas maakonnas. Selles rühmas olevad mittetulundusühingud on noored ning annetustest ja muudest toetustest suuresti sõltuvad.

Kolmas rühm on tugevad ja jätkusuutlikud MTÜ-d, kes esitavad majandusaasta aruandeid korrektselt. Valdavalt on siin need MTÜ-d, mille tegevus keskendub spordi, hariduse, sotsiaalhoolekande või -teenuste pakkumisele ning need ei teeni majanduslikku kasu, vaid teenivad pigem ühiskondlikke eesmärke. Keskmiselt on nad tegutsenud 17,4-20 aastat ja neis töötab 29-34 registreeritud töötajat. 2019. aastal moodustas ettevõtlustulu kogu tulust 40% ja annetused ning muud tulud 49%, 2023. aastal moodustas ettevõtlustulu 53% ning annetused 43%. Seega ettevõtlustulude osakaal kasvas ligi 13% ning annetuste ja muude tulude osakaal langes 6%, seega tuleb andmetest esile, et nad on muutunud rohkem isemajandavaks. Kui 2019.aastal olid sarnased MTÜ-d rohkem Harjumaa kesksed, siis 2023. aastal leidub neid ka mujal Eestis, näiteks Tartumaal ja Pärnumaal.

Neljas profiil on eriline, kuna tegemist on tugevate erinditega, nii 2019. kui ka 2023. aastal. Klasteris on esindatud järgnevad MTÜ-d: Eesti Autorite Ühing, Eesti Olümpiakomitee, MTÜ Eesti Pagulasabi, Eesti Evangeelne Luterlik Kirik, Mittetulundusühing Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus ja Mittetulundusühing Pärnumaa Ühistranspordikeskus. Need MTÜ-d on registreeritud Harju-, Tartu- ja Pärnumaale. Neid iseloomustab koostöö avaliku sektoriga, suur keskmine varade osakaal, kõrge keskmine tulu ning annetused ja muud tulud. Ettevõtluse osakaal kogutulust on väiksem. 2019. aastal moodustasid annetused kogutulust 86% ja ettevõtlustulu 14%, 2023. a moodustasid annetused ja muud tulud 82% ning ettevõtlustulu 18%. MTÜ-de annetuste ja muude tulude osakaal langes ligi 3% ning ettevõtluse osakaal suurenes omakorda 3%. See viitab sellele, et klasterisse kuuluvad MTÜ-d on tulu teenimise eesmärgil olnud võrreldes viie aasta taguse ajaga aktiivsemad. Lisaks on kirjeldatud MTÜ-de töö on sotsiaalselt kui ka majanduslikult kasulik, kuna nad annavad olulise panuse kohaliku ja riigi tasandi arengusse. Selle rühma puhul rakendub vastastikuse sõltuvuse teooria (Salmon ja Anheimer, 1998; Lecy ja Van Slyke, 2012). Mitmed nendest MTÜ-dest on olnud seotud poliitiliste jõududega ja kaasanud valitsust, et saavutada oma eesmärke. Avalik sektor ja valitsus on rahastanud nende erinevaid tegevusi ja need on toonud ühiskonnale erineval moel kasu. Näiteks MTÜ Eesti Pagulasabi programme ja projekte toetavad peamiselt institutsionaalsed rahastajad nagu Euroopa Liit, Ukraina Humanitaarabi Fond läbi ÜRO,

USAID'i humanitaarabibüroo ja Eesti Välisministeerium MTÜ Eesti Pagulasabi majandusaasta aruanne, 2023).

Samas tuleb teooriatega sobitamisel arvestada mitmete piirangutega, näiteks ei ole Äriregistri avaandmetes eristatud annetusi või toetusi nii riigilt, erasektorilt kui ka indiviididelt. Paas ja Teeäär (2017) uurisid annetuste andmeid käsitsi vabäühenduste (st SA-de ja MTÜ-de) majandusaasta aruandeid ning sealt selgus, et valdav osa ühendusi on majanduslikult elujõulised tänu riigi toetusele. Seega on oluline lisada riiklikku avaandmefaili annetuste ja toetuste jaotus, et saaks põhjalikumalt analüüsida riikliku statistikat, mittetulundussektorit ja testida erinevate teoreetiliste lähenemiste kohaldatavust. Lecy ja Van Slyke (2013) tõid oma artiklis välja, et varasemalt on MTÜ-sid kergekäeliselt liigitatud valitsuse ja turu läbikukkumise teooria alla, kuid tegelikult ei ole toetuseid analüüsitud süvitsi. Näiteks, kui riigi toetuste osakaal on suurem, siis tegemist on vastastikuse mõju teooriaga.

6. KOKKUVÕTE

Eesti mittetulundusühingute profiili ja selle viie aasta muutuse kaardistuse eesmärk on selgitada välja, kui võrd palju saab kasuta kättesaadavaid avaandmeid, et mõista mittetulundusühingute arvu, tegevus- ja finantsnäitajaid ning MTÜ-de profiili Eesti majanduses. Mittetulundusühingud mängivad olulist rolli Eesti ühiskonnas, pakkudes erinevaid teenuseid ja väljendades eri huvigruppe. Seega on nende majandusliku ja organisatsioonilise profiili tundmine oluline nii poliitika kujundajatele kui ka ühiskonna mesotasandi mõtestamiseks üldiselt.

Töös kasutati hierarhilist klasteranalüüsi, mille abil selgitati välja MTÜ-de eristuvad profiilid majandusnäitajate, organisatsiooni vanuse, töötajate arvu, maakonna ja tegevusala lõikes. Analüüsi tulemused näitavad, et MTÜ-d asetsevad regionaalselt suuremates maakondades, kuid ühed aktiivsemad MTÜ-de moodustajad tuhande elaniku kohta on Eesti saared. MTÜ-d jagunevad 750 erineva tegevusala vahel ja kõige enam on valitud tegevusala koodiks spordiklubide tegevus ja piirkondliku elu edendamine. Võrreldes 2019. aastaga on 2023. aastaks MTÜ-de keskmine vanus tõusnud ühe aasta võrra. Viie aasta lõikes on suurenenud annetuste ja muude tulude osakaal kogutulust. Valdavalt töötab MTÜ-des 0-1 inimest. Eesti MTÜ-de arengut iseloomustab mõõdukas majandusnäitajate kasv ja väike, kuid stabiilne töötajate arv ning organisatsioonide püsivus.

Töö käigus ilmnisid mitmed piirangud avaandmete kasutamisel. Esiteks puudub Äriregistri avaandmetes informatsioon liikmete arvu kohta, kuigi see on kajastatud majandusaasta aruannete PDF-versioonides. Teiseks pole kajastatud ega kaardistatud vabatahtlike arvu ning tegevust MTÜ-des. Kolmandaks ei ole avaandmetes eristatud toetusi ja annetuste allikaid, mis raskendab sügavamalt analüüsi selle kohta, kui suur osa ressursse pärineb riigilt, erasektorilt ja/või üksikisikutelt. Selliste andmete olemasolu võimaldaks täpsemalt hinnata MTÜ-de sõltuvust ja seost riikliku ning erasektori toetusega ning seejärel sobitada tulemusi paremini valitsuse ja turu ebaõnnestumise ning vastastikuse sõltuvuse teooriatega.

Tulevikus oleks oluline uurida mittetulundussektorit laiemalt ja parandada riikliku statistika võimalusi. Näiteks soovib autor uurida lähemalt MTÜ-de toetuste ja rahastuse struktuuri, sest

see võimaldaks paremini mõista nende rolli nii avalikus kui ka erasektoris ning testida vastastikuse sõltuvuse teooriat.

Magistritöö andis olulise panuse Äriregistri avaandmete kasutusvõimaluste rakendamisele ning laiemalt mittetulundusühingute majandus-statistiliste näitajate mõistmisel.

SUMMARY

Profile Of Estonian Non-Profit Organizations And Its Change Over 5 Years

The aim of this master's thesis was to analyse the economic profiles of Estonian non-profit organizations (NPOs) and observe changes in their number, activities, and financial indicators over the past five years using the open data from the Estonian Business Register. Non-profit organizations play a crucial role in Estonian society by providing various services and representing diverse interest groups. Therefore, understanding their economic and organizational profiles is essential for policymakers and for grasping the broader societal context at the meso-level.

Hierarchical cluster analysis was applied in this study to identify distinct profiles of NPOs based on economic indicators, organizational age, the number of employees, county, and field of activity. The results show that NPOs are predominantly located in larger counties, while the Estonian islands stand out as particularly active in creating NPOs per thousand residents. Estonian NPOs operate across 750 different fields, with sports clubs and community development being the most popular. The average age of NPOs has increased by one year from 2019 to 2023, and over the five-year period, the proportion of donations and other revenues within total income has notably risen. The majority of NPOs typically employ between 0-1 persons. Overall, the development of Estonian NPOs is characterized by moderate growth in economic indicators, a small but stable workforce, and organizational stability.

However, several limitations were encountered while using open data. Firstly, the open data from the Estonian Business Register does not include detailed information about the number of members, although this is available in the PDF versions of annual reports. Secondly, data on volunteers and their activities within NPOs are not reported or mapped. Thirdly, the sources of donations and grants are not differentiated in the open data, complicating deeper analysis regarding the dependence of NPOs on state, private sector, or individual resources. Availability of such detailed data would enable a more accurate assessment of the dependency of NPOs on

public and private sector support, thus facilitating better testing of government failure, market failure, and interdependence theories.

In future research, it would be important to explore the non-profit sector more broadly and improve the possibilities offered by national statistics. Specifically, further examination of NPO funding and financing structures is recommended, as this would enhance understanding of their roles in both public and private sectors and allow for more precise testing of interdependence theory.

In conclusion, this master's thesis has significantly contributed to applying the possibilities offered by open data from the Estonian Business Register and enhanced the understanding of economic-statistical indicators of non-profit organizations.

LISA 1.

R-kood esialgsete andmete kokkupanekuks.

```
#Äriregistri andmete ühendamine, andmed on alla laetud:
https://avaandmed.ariregister.rik.ee/et/avaandmete-allalaadimine
# Laen vajalikud paketid
library(dplyr)
library(readr)
library(tidyr)
library(purrr)
library(lubridate)

# Laen üles vajalikud andmed
emtak_myygitulu <- read_delim("2.EMTAK_myygitulu_kuni_30042025.csv", delim = ";")
geo_myygitulu <- read_delim("3.myygitulu_geograafiline_kuni_30042025.csv", delim = ";")
ettevotja_rekvisiidid <- read_delim("ettevotja_rekvisiidid_lihtandmed.csv", delim = ";")
aruannete_yldandmed <- read_delim("1.aruannete_yldandmed_kuni_30042025.csv", delim =
";")

# kontrollin andmeid:
colnames(aruannete_yldandmed)
colnames(geo_myygitulu)
colnames(emtak_myygitulu)
colnames(ettevotja_rekvisiidid)

# Majandusaasta aruannete ühendamine
aruannete_elemendid <- list.files(pattern = "^4\\.\\.*.csv$") %>%
  lapply(read_csv2) %>%
  bind_rows() %>%
  select(report_id, elemendi_nimetus, vaartus) %>%
  pivot_wider(names_from = elemendi_nimetus, values_from = vaartus)
```

```

colnames(aruannete_elemendid)
# Ühendan kõik andmed kokku
kogu_andmestik <- aruannete_yldandmed %>%
  left_join(emptak_myygitulu, by = "report_id") %>%
  left_join(geo_myygitulu, by = "report_id") %>%
  left_join(aruannete_elemendid, by = "report_id") %>%
  left_join(ettevotja_rekvisiidid, by = c("registrikood" = "ariregistri_kood"))

View(kogu_andmestik)
colnames(kogu_andmestik)

# 1) Sagedustabel erineva õigusliku vormiga asutuste kohta 2019-2023 aastatel
kogu_andmestik %>%
  filter(aruandeaast %in% 2019:2023) %>%
  count(`õiguslik vorm`, aruandeaast) %>%
  arrange(aruandeaast, desc(n))%>%
  print(n = Inf)

# 2) Sagedustabel erineva staatusega ettevõtete kohta (trendi jaoks)
kogu_andmestik %>%
  count(staatus, aruandeaast) %>%
  arrange(aruandeaast, desc(n))%>%
  print(n = Inf)

write_csv(kogu_andmestik, "kogu_andmestik.csv")

#Mis andmed on olemas MTÜ-del, kes on registreeritud, likvideerimisel ja kustutatud?

# 1) Sagedustabel MTÜ-de kohta, staatsete kaupa (Registrisse kantud, Kustutatud,
Likvideerimisel) aastatel 2019-2023
mtu_staatused <- kogu_andmestik %>%
  filter(`õiguslik vorm` == "MTÜ", staatus %in% c("Registrisse kantud", "Kustutatud",
"Likvideerimisel"), aruandeaast %in% 2019:2023) %>%

```

```

count(staatus, aruandeaast) %>%
  arrange(aruandeaast, desc(n))
print(mtu_staatused)

#head(mtu_detailandmed, 20)

# Lisan kogu andmestikku uue veeru maakonna järgi, mille saan ettevõtte aadressist
kogu_andmestik <- kogu_andmestik %>%
  mutate(maakond = ifelse(grepl("maakond", asukoha_ahak_tekstina),
    sub(".*?, ([^,]*maakond)$", "\\1", asukoha_ahak_tekstina),
    "Määramata"))

# Veendusin, et tasub analüüsida edasi registrisse kantud ühinguid, aga võtan kaasa ka
likvideerimisel olevad.
# Filtreerin ainult MTÜ ja SA ning staatused
mtu_sa_andmestik <- kogu_andmestik %>%
  filter(`õiguslik vorm` %in% c("MTÜ", "SA"), staatus %in% c("Registrisse kantud",
"Likvideerimisel"))

# Andmete kontroll 1.
head(mtu_sa_andmestik, 20)
colnames(mtu_sa_andmestik)

# Andmed excelisse
write_csv(mtu_sa_andmestik, "MTU_SA_andmed.csv")

```

LISA 2.

Lisa 2. Äriregistrist kasutatavate andmete ülevaade. Allikas: Äriregistri avaandmed, 2025.

Äriregistri			
Andmeallikas/ faili nimi	Muutuja	Kirjeldus	Tüüp
Lihtandmed	Juriidilise isiku nimi	Tekstiline nimi	Unikaalne, tekstiline
Lihtandmed	Registrikood	Unikaalne kood registris	Arvuline, unikaalne
Lihtandmed	Õiguslik vorm ja alaliik	Ettevõtlusvorm ja/ või täpsem alaliik <ul style="list-style-type: none"> - Osühing - Aktsiaselts - Täisühing - Usaldusühing - Tulundusühistu - Ametiühing - Erakond - Mittetulundusühing - Sihtasutus - jt. 	Kategoriaalne
Lihtandmed	Juriidilise isiku staatus registris	Aitab tuvastada, palju on tegevaid ettevõtteid, millised on kustutamisel ja millised on pankrotis.	Kategoriaalne (registrisse kantud, likvideerimisel, pankrotis)
Lihtandmed	Esmakande kuupäev,	Organisatsiooni registreerimise kuupäev, saab arvutada ettevõtte vanust	Kuupäev

Lihtandmed	Aadress	Kuvatud ettevõtte aadress, kuhu on registreeritud. Võib olla registris tühi väli. Võimalik näha asukohta täpsema tekstina kui ka normaliseeritud maakondlikule tasandile.	Kategoriaalne (võimalik maakonna kaupa eristada)
Majandusaasta aruannete üldandmed	Report ID	Ainulaadne kood aruande eristamiseks	Arvuline, unikaalne
Majandusaasta aruannete üldandmed	Registrikood	Unikaalne kood registris	Arvuline, unikaalne
Majandusaasta aruannete üldandmed	Nimi	Tekstiline nimi	Unikaalne, tekstiline
Majandusaasta aruannete üldandmed	Õiguslik vorm	Ettevõtluvorm ja/ või täpsem alaliik <ul style="list-style-type: none"> - Osühing - Aktsiaselts - Täisühing - Usaldusühing - Tulundusühistu - Ametiühing - Erakond - Mittetulundusühing - Sihtasutus jt.	Kategoriaalne
Majandusaasta aruannete üldandmed	Juriidilise isiku staatus	Aitab tuvastada, palju on tegevaid ettevõtteid, millised on kustutamisel ja millised on pankrotis.	Kategoriaalne (registrisse kantud,

			likvideerimisel , pankrotis)
Majandusaasta aruannete üldandmed	Aruande aasta	Failis on aruanded aastast 2019-2025. Näitab tegutsemist.	Kategoriaalne, arvuline
Müügitulu jaotus EMTAK alusel	Report ID	Ainulaadne kood aruande eristamiseks. Vajalik erinevate andmetabelite liitmiseks ja ühiseks analüüsiks.	Arvuline, unikaalne
Müügitulu jaotus EMTAK alusel	EMTAK	Tegevusala kood, selleks, et eristada, mis valdkonnas ettevõtte tegutseb.	Kategoriaalne, arvuline
Müügitulu jaotus EMTAK alusel	Jaotatud müügitulu	Saadud müügitulu konkreetsest tegevusalast. Kui müügitulu on aruandeperioodil null on ettevõttel kaks valikut, kas märkida „majandustegevust ei toimunud“ või „tegutsev ettevõtte, kuid ei saanud müügitulu“.	Arvuline
Müügitulu jaotus EMTAK alusel	EMTAK versioon	Käesolevas andmestikus on kasutatud EMTAK määratlust, mis on rakendatud 2008. Äriregistris on saadaval ka uus EMTAK 2025, mida käesolevas töös ei arvestata.	Kategoriaalne
Esitatud aruannete põhinäitajad 2019-2024.	Report ID	Aruande unikaalne kood	Arvuline ja unikaalne
Esitatud aruannete põhinäitajad 2019-2024.	Registrikood	Unikaalne kood registris	Arvuline, unikaalne

Esitatud aruannete põhinäitajad 2019-2024.	Õiguslik vorm	Ettevõtlusvorm ja/ või täpsem alaliik lühendina <ul style="list-style-type: none"> - AMETÜ - AS - EMÜ - ERAK - KÜ - MPÜ - MTÜ - OÜ - SA - SCE - SE - TÜ - TÜH - UÜ jt.	Kategoriaalne
Esitatud aruannete põhinäitajad 2019-2024.	Staatus	Aitab tuvastada, palju on tegevaid ettevõtteid, millised on kustutamisel ja millised on pankrotis.	Kategoriaalne (registrisse kantud, likvideerimisel, pankrotis)
Esitatud aruannete põhinäitajad 2019-2024.	Aruande aasta	Kuvab aruande aasta pikas andmetabelis	Kategoriaalne (2019-2024)
Esitatud aruannete põhinäitajad 2019-2024.	Tööjõukulud	Kuvab tööjõukulud	Arvuline
Esitatud aruannete põhinäitajad 2019-2024.	Tulu ettevõtluselt	Kuvab tulu, mis on saadud ettevõtluselt.	Arvuline

Esitatud aruannete põhinäitajad 2019- 2024.	Tulu	Kuvab tulud.	Arvuline
--	------	--------------	----------

LISA 3.

Tabel 6. Standardiseerimata arvulised tunnused 2019.

Tunnus	N	Keskmine	Standardhälve(sd)	Mediaan	Kärbitud keskmine (trimmed)	MAD	MIN	MAX	Vahemik (range)	Asümmeetriakordaja (skew)	Järskuskordaja (kurtosis)	Standardviga (se)
Vanus	16532	12,39602	6,807747591	12	12,41425979	8,8956	1	27	26	0,0377538	-1,2784	0,0529469
Varad	20317	27722,972	258752,1549	744	4009,79717	1103,05	0	23791135	23791135	48,800396	3764,32	1815,3241
Annetused ja muud tulud	20317	15195,06	197860,5044	0	928,5615503	0	-115062	16491421	16606483	58,677416	4173,89	1388,1274
Tulud	20317	31152,066	249171,3904	1140	5795,553799	1690,16	-23848	19376993	19400841	42,466194	2615,93	1748,1085
Tulu ettevõtluselt	20317	8797,128	81697,75447	0	886,74008	0	-6901	4445839	4452740	32,839567	1433,66	573,16588
Töötajate arv taandatud täistööajale	20317	0,5612541	3,210651046	0	0,072531529	0	0	154	154	19,465037	614,239	0,0225249

Tabel 7. Standardiseeritud arvulised tunnused z-skooride alusel 2019.

Tunnus	N	Keskmine	Standardhälve(sd)	Mediaan	Kärbitud keskmine (trimmed)	MAD	MIN	MAX	Vahemik (range)	Asümmeetriakordaja (skew)	Järskuskordaja (kurtosis)	Standardviga (se)
Vanus	16532	1,1628E-16	1	-0,058172	0,002679293	1,30669	-1,674	2,1452	3,81917803	0,03775376	-1,27841114	0,007777
Varad	20317	8,3787E-18	1	-0,104266	-0,091644356	0,00426	-0,1071	91,8385	91,9456497	48,8003964	3764,318936	0,007016
Annetused ja muud tulud	20317	-2,693E-18	1	-0,076797	-0,07210382	0	-0,6583	83,2719	83,9302571	58,6774159	4173,894473	0,007016
Tulud	20317	-2,806E-18	1	-0,120447	-0,101763338	0,00678	-0,2207	77,6407	77,8614309	42,4661937	2615,934147	0,007016
Tulu ettevõtluselt	20317	1,2502E-18	1	-0,107679	-0,096825034	0	-0,1921	54,3105	54,5025996	32,8395671	1433,65742	0,007016
Töötajate arv taandatud täistööajale	20317	-1,062E-17	1	-0,17481	-0,152219156	0	-0,1748	47,7905	47,9653496	19,4650372	614,2392653	0,007016

Tabel 8. Standardiseerimata arvulised tunnused 2023.

Tunnus	N	Keskmine	Standardhälve(sd)	Mediaan	Kärbitud keskmine (trimmed)	MAD	MIN	MAX	Vahemik (range)	Asümmeetriakordaja (skew)	Järskuskordaja (kurtosis)	Standardviga (se)
Vanus	19668	13,875025	8,07654189	14	13,83019827	10,3782	0	28	28	0,08610156	-1,2772445	0,05758977
Varad	20317	36250,458	315030,567	1657	6182,208305	2456,67	0	21898679	2,2E+07	42,3021476	2516,7838	2210,15588
Annetused ja muud tulud	20317	23409,116	342474,399	0	1507,968379	0	-29276	34402351	3,4E+07	70,4958716	6115,0821	2402,69322
Tulud	20317	45357,864	419205,159	2229	8473,444602	3304,72	-14999	38480547	3,8E+07	53,6855245	4110,4728	2941,01222
Tulu ettevõtluselt	20317	13294,908	128054,401	0	1625,917072	0	-2723	10679045	1,1E+07	43,4542116	2856,1876	898,389606
Töötajate arv taandatud täistööajale	20317	0,6403997	3,69330717	0	0,091048908	0	0	165	165	18,8974464	555,48049	0,02591109

Tabel 9. Standardiseeritud arvulised tunnused z-skooride alusel 2023.

Tunnus	N	Keskmine	Standard- hälve(sd)	Mediaan	Kärbitud keskmine (trimmed)	MAD	MIN	MAX	Vahemik (range)	Asümmeet- riakordaja (skew)	Järskus- kordaja (kurtosis)	Standard- viga (se)
Vanus	19668	-6,257E-17	1	0,0154738	-0,0055503	1,28498	-1,7179	1,74889	3,4668303	0,08610156	-1,2772445	0,0071305
Varad	20317	1,8778E-19	1	-0,10981	-0,0954455	0,0078	-0,1151	69,3978	69,512871	42,3021476	2516,7838	0,0070157
Annetused ja muud tulud	20317	1,3878E-18	1	-0,068353	-0,0639497	0	-0,1538	100,384	100,53781	70,4958716	6115,0821	0,0070157
Tulud	20317	4,0769E-18	1	-0,102882	-0,0879866	0,00788	-0,144	91,6859	91,829848	53,6855245	4110,4728	0,0070157
Tulu ettevõtluselt	20317	-7,687E-19	1	-0,103822	-0,0911253	0	-0,1251	83,2908	83,41586	43,4542116	2856,1876	0,0070157
Töötajate arv taandatud täistööajale	20317	-3,444E-17	1	-0,173395	-0,1487422	0	-0,1734	44,502	44,675407	18,8974464	555,48049	0,0070157

KASUTATUD ALLIKAD

Ba, Y., Nair, S., & Kedia, M. (2024). Cross-sector collaboration, nonprofit readiness, and sustainability transitions. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 53, 100933.

Charity Commission for England and Wales. (2025). Register of Charities. Kasutatud 23.05.2025, <https://register-of-charities.charitycommission.gov.uk/en/>

Cornell Law School. (2025). Non-profit organizations. Legal Information Institute. Kasutatud 12.03.2025, https://www.law.cornell.edu/wex/non-profit_organizations

DiMaggio, P. J., & Anheier, H. K. (1990). The Sociology of Nonprofit Organizations and Sectors. *Annual Review of Sociology*, 16, 137–159. <http://www.jstor.org/stable/2083266>

E-Äriregister (2025). Avaleht. Kasutatud 22.04.25, [Juriidilise isiku otsing | e-Äriregister](#)

E-Äriregister (2025). Statistika. Kasutatud 22.04.25, [Registri seis | e-Äriregister](#)

Eesti Äriregister. (2024). *Statistika: registreeritud juriidilised isikud*. Kasutatud 12.11.24, [Registri seis | e-Äriregister](#)

Eesti Riigi Infosüsteemi Amet. (2024). Avaandmed. Kasutatud 12.11.24, <https://avaandmed.eesti.ee/>

Eesti Vabade ja tunnustatud Vabamüürlaste Suurloož. (2025). *Avaleht*. Kasutatud 20.01.2025, [Eesti Suurloož](#)

Eisenberg, P. (2008). The politics of foundations, a comparative analysis. *The Politics of Foundations: A Comparative Analysis* - Google Books

EURES. (2017, 3. juuli). NGOs: What, why and where. Kasutatud 12.03.2025, https://eures.europa.eu/ngos-what-why-and-where-2017-07-03_et

Eurostat (2025). NACE background. Kasutatud 25.05.25, [NACE background - Statistics Explained - Eurostat](#)

Hansmann, H. (1987) Economic theories of nonprofit organizations, in W.W. Powell (ed.) *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*, Yale University Press, New Haven, Connecticut.

Hea Kodanik. (2024). *Tutvustus*. Kasutatud 12.11.24, <https://heakodanik.ee/tutvustus/>

Hea kodanik. (2025b). *Mis on kodanikuühiksond?* Kasutatud 14.12.24, [Mis on kodanikuühiksond? - Hea Kodanik](#)

International Committee of the Red Cross. (2025). Our history. Kasutatud 12.03.2025, <https://www.icrc.org/en/our-history>

Iqbal, M., Habib, M., & Ahmed, H. (2023). Global Social Policy: An Application of Welfare State Theory. *JOURNAL OF LAW, SOCIAL AND MANAGEMENT SCIENCES*, 2(2), 136-143.

James, E., & Rose-Ackerman, S. (1986). *The Non-profit Enterprise in Market Economics* (1st ed.). Taylor & Francis. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.4324/9781315015163>Weisbrod, B. A. 1988. *The Nonprofit Economy*. Cambridge: Harvard Univ. Press

Justiits- ja Digiministeerium. (2023, märts 22). Äriregister. Kasutatud 12.03.2025, <https://www.justdigi.ee/kohtud-ja-oigusteenused/registrid/ariregister>

Kingma, B.R. Public good theories of the non-profit sector: Weisbrod revisited. *Voluntas* **8**, 135–148 (1997). <https://doi.org/10.1007/BF02354191>

Kitchin, R. (2014). *The data revolution: Big data, open data, data infrastructures and their consequences*. Sage.

Kuus, I. ja Palmiste, G. (2017). Uuring: paljud mõjukad mittetulundusühingud on riigi ülalpidamisel. Kasutatud 24.05.25, [Uuring: paljud mõjukad mittetulundusühingud on riigi ülalpidamisel | Eesti | ERR](#)

Lagerspetz, M. (2007). Kodanikuühiskonna lühisõnastik. Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit. <https://heakodanik.ee/sites/default/files/files/Kodaniku%C3%BChiskonna%20l%C3%BChis%C3%B5nastik.pdf>

Lecy, J. D., & Van Slyke, D. M. (2013). Nonprofit sector growth and density: Testing theories of government support. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 23(1), 189-214.

Maier, F., Meyer, M., Burkart, C., & Terzieva, B. (2024). Societal Roles of Nonprofit Organizations: Parsonian Echoes and Luhmannian Reframing of the Organization–Society

Interface. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 54(2), 327-349. <https://doi.org/10.1177/08997640241241321> (Original work published 2025)

Maksu- ja Tolliamet (2025). Statistika ja avaandmed. Kasutatud 22.04.25, [Statistika ja avaandmed | Maksu- ja Tolliamet](#)

Masso, A., Tiidenberg, K., Siibak, A., Aasa, A., Ainsaar, M., Beilmann, M., ... & Vihalemm, T. (2020). Kuidas mõista andmestunud maailma? Metodoloogiline teejuht.

Mittetulundusühingute seadus (06.06.1996). Riigi Teataja I. Kasutatud 12.03.2025, [Mittetulundusühingute seadus–Riigi Teataja](#)

Mittetulundusühingute seadus (1996). [Mittetulundusühingute seadus–Riigi Teataja](#)

Morris, S. (2000). Defining the nonprofit sector: Some lessons from history. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 11, 25-43.

MTÜ ABI. (2025). Minu algatusele kindel suunanäitaja. Kasutatud 12.03.25, <https://www.mtyabi.ee/>

MTÜ Eesti Pagulasabi. (2023). Majandusaasta aruanne. Kasutatud 25.04.25, [MTÜ Eesti Pagulasabi | e-Äriregister](#)

MTÜabi. (2025). Mittetulundusühingu asutamine. Kasutatud 25.05.25, [Mittetulundusühingu asutamine | Teejuht vabäühendustele](#)

MTÜabi. (2025). Raamatupidamine. Kasutatud 24.05.25, [Raamatupidamine | Teejuht vabäühendustele](#)

Okoye, A. (2023, March 12). If you've ever wondered what the difference between those four terms are, not. Medium. <https://adaoraokoye.medium.com/if-youve-ever-wondered-what-the-difference-between-those-four-terms-are-not-c1e1a32ab834>

OpenAI. (2025, May 28). *ChatGPT* (GPT-4) [Large language model]. <https://chat.openai.com/>

Ornellas, Abigail, Lambert Engelbrecht, and Elvan Atamtürk. "The fourfold neoliberal impact on social work and why this matters in times of the COVID-19 pandemic and beyond." *Social Work* 56, no. 3 (2020): 235-249.

Paas, T. ja Teeäär, B. (2017). Berit Teeäär, Tanel Paas: sõnakamad vabauhendused on riigi ülalpidamisel. Kasutatud 24.05.25, [Berit Teeäär, Tanel Paas: sõnakamad vabauhendused on riigi ülalpidamisel](#)

Pennerstorfer, A., & Rutherford, A. C. (2019). Measuring growth of the nonprofit sector: The choice of indicator matters. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 48(2), 440-456.

Porter, M. E., & Advantage, C. (1985). Creating and sustaining superior performance. *Competitive advantage*, 167, 167-206.

Posit team (2025). RStudio: Integrated Development Environment for R. Posit Software, PBC, Boston, MA. URL <http://www.posit.co/>.

Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey

Putnam, R. D. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6, 65-78.

Richardson, Gary. "Medieval Guilds". EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples. March 16, 2008. URL <https://eh.net/encyclopedia/medieval-guilds/>

SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital. (2025). Meist. Kasutatud 12.03.25, <https://kysk.ee/meist>

Salamon, L. M., & Anheier, H. K. (1998). Social origins of civil society: Explaining the nonprofit sector cross-nationally. *Voluntas: International journal of voluntary and nonprofit organizations*, 9, 213-248.

Siseministeerium. (2024.). Avaandmed: Tegevusvaldkonnad ja rahvastikutoimingud. Kasutatud 12.11.24, <https://www.siseministeerium.ee/tegevusvaldkonnad/rahvastikutoimingud/avaandmed>

Soidla, I. (2024). Klasteranalüüsi praktikum. Loengukonspekt.

Solana, E. F. O. (2014). Public private not-for-profit partnerships: delivering public services to developing countries. *Procedia Engineering*, 78, 259-264.

Solnik, S. (2023) Vabauhenduste juhtimise uuring. OÜ Antrovaade. Kasutatud 12.03.25, [Vabauhenduste juhtimise uuring jagamiseks](#)

Sommerfeld, D., & Reisch, M. (2003). Unintended Consequences: The Impact of Welfare Reform in the United States on NGOs. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(3), 299–320. <http://www.jstor.org/stable/27927857>

Statistikaamet (2025). Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator (EMTAK). Kasutatud 24.05.25, [Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator \(EMTAK\) | Statistikaamet](#)

Rikmann, E., Keedus, L; Lindermann, K; Eve-Liis Roosmaa; Sõmer, M; Joorik, A (2014). Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014.: Uuringu raport.

Tallinna Ülikool. (2021). Kohalike omavalitsuste vabähenduste rahastamise analüüs. Haldusreformijärgsed rahastamise praktikad kohalikes omavalitsustes. Tellija: Kodanikuühiskonna Sihtkapital (KÜSK). [KOVide vabähenduste toetused raport 2021.pdf](#)

Tasuja, M. (2011). Kodanikuühiskonna ja vabatahtliku töö moodulid ajakasutuse uuringus. Statistikaamet. Kasutatud 20.04.2025, [Microsoft Word - AKU moodulid analüüs.doc](#)

Vabähenduste Liit. (2025). Vabähenduste Liit. Kasutatud 12.03.2025, <https://heakodanik.ee>

Vabähenduste Liit. (2025a). Ajalugu. Vabähenduste Liit. Kasutatud 12.03.2025, [Ajalugu - Hea Kodanik](#)

Vabähenduste Liit. (2025a). Uuringud, analüüsid. Kasutatud 12.03.25, [Uuringud, analüüsid - Hea Kodanik](#)

Vabähenduste Liit. (2025b). Vabähenduste elujõulisuse indeks. Kasutatud 12.03.25, [Vabähenduste elujõulisuse indeks - Hea Kodanik](#)

Weisbrod, B. A. (1988). *The Nonprofit Economy*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1pwnsdr>

Wirtschaftsuniversität Wien. (n.d.). Data and Facts about the Nonprofit Sector. Kasutatud 23.05.2025, <https://www.wu.ac.at/en/npocompetence/topics/data-and-facts-about-the-nonprofit-sector>

